

FORHOLDSTALSVALG OG ENKELTMANDS- VALG

AF

Cand. polit. **F. Zeuthen.**

Folketingsvalget den 22. April 1918 var først og fremmest en Mærkedag i dansk Forfatningshistorie og i Øjeblikkets Politik; — men samtidig knytter der sig stor Interesse til Valget som valgteknisk Nyhed og Eksperiment. For første Gang foretoges et „Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse“. Afstemningen gjaldt lige som ved tidligere Valg i første Række de i Enkeltmandskredsene opstillede Kandidater, og Valgresultatet bestemtes her som hidtil, ved at den Kandidat, der fik flest Stemmer, erklæredes valgt. Det ny kom efter Afgørelsen af Resultatet i Kredsene ved Fordelingen af de 23 Tillægsmandater, der skulde hjælpe de Partier, der havde faaet for lidt i Kredsene, til mere fuldstændig Repræsentation.

Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse er som bekendt af dansk Oprindelse. Det første Forslag fremsattes i 1905 af Gymnasielærer, cand. mag. Axel Schmidt. General Madsen førte Ideen videre og gjorde den almindelig bekendt; og senere har en Række af

vore Politikere ændret den og ført den ud i Livet. Metodens Maal er at forene de gode Sider ved Forholdstalsvalg og Enkeltmandsvalg: samtidig at give hvert Parti, hvad der tilkommer det, og lade Valget af de enkelte Rigsdagsmænd ske med saa stor Tilslutning fra Vælgerne som muligt.

Vi skal nu undersøge, om dette Maal er naaet ved det første Valg med den ny Valgmaade, og om der er Udsigt til, at det vil naas ved senere Valg, eller om J. C. Christensen havde Ret, da han i December 1912 i „Tiden“ udtalte, at „Forholdstalsvalg og Enkeltmandskredse nærmest staar sammen som Jern og Ler. De lader sig ikke forbinde, uden at der kommer Modsigelser og Ulemper frem“.

Først skal behandles Spørgsmaalet om Forholdet mellem Partiernes Stemmetal og Repræsentation, derefter Systemets mere almindelige politisk-moralske Virkninger og Udvælgelsen af de enkelte Personer. — Efter Undersøgelsen af den nugældende Folketingsvalgmaade skal foretages en mere almindelig Drøftelse af Spørgsmaalet om Forholdstalsvalg og Enkeltmandsvalg, og endelig skal fremstilles nogle Metoder, der søger at tilvejebringe en heldig Forening af de to Principper.

Medens tidligere Valgmaaden var ens for alle Folketingets 114 Medlemmer, vælges de 140 Medlemmer efter Valgloven af 10. Maj 1915 paa 3 eller, om man vil, 4 forskellige Maader. I København vælges 24 Medlemmer ved Listevalg med forholdsmæssig Fordeling efter d'Hondts Metode. I det øvrige Land vælges 93 Medlemmer ved simpelt Flertal i Enkeltmandskredse — heraf 42 paa Øerne og 51 i Jylland. 9

Tillægsmandater fordeles blandt de uvalgte Kandidater paa Øerne og 11 blandt de uvalgte Kandidater i Jylland, saaledes at Partiernes Repræsentation indenfor hvert af de to Omraader kommer til at staa saa nær som muligt i Forhold til Partiernes Stemmetal indenfor vedkommende Omraade. Og endelig fordeles 3 Tillægsmandater for hele Landet mellem uvalgte Kandidater udenfor Hovedstaden (1 paa Øerne og 2 i Jylland) med det Formaal at tilvejebringe den størst mulige Forholdsmæssighed mellem Partiernes Stemmetal og Repræsentation i hele Landet (Hovedstaden inklusive)¹).

De 140 Folketingsmedlemmers Fordeling efter Valgmaade og Landsdel kan fremstilles saaledes:

Tabel I.

	Hovedstaden	Øerne	Jylland	Tilsammen
Forholdstalsvalg.....	24	0	0	24
Kredsvalg.....	0	42	51	93
Suppleringsmandater.....	0	9 + 1	11 + 2	23 (20 + 3)
Ialt...	24	52	64	140

Det partimæssige Hovedresultat af Valget den 22. April kan for hele Landet opgøres som vist i Tabel II.

Som det vil ses, er Resultatet ikke langt fra fuldstændig Forholdsmæssighed. De 4 store Partier har tilsammen — hvad der i det hele vanskeligt kunde

¹) Om de tekniske Detailler ved Tillægsmandaternes Fordeling se iøvrigt Valglovens § 42—48 og den officielle Meddelelse om Fordelingen i Statistiske Efterretninger 1918 Nr. 8.

Tabel II.

	Stemmer	Forholdsmæssig For- deling			Faktisk For- deling
		Med 1 Decimal	Eft. „stor- ste Broks Metode“	Efter „flonnds Metode“	
Anmeldte Partier:					
Ny Højre	4 764	0.7	1	—	—
Konservative	167 865	25.5	25	26	22
Venstre	271 879	41.3	41	42	46
Radikale	191 547	29.1	29	30	31
Socialdemokrater	262 796	39.9	40	41	39
Lister udenfor Partierne:					
Vælgerforeningen 1918	4 407	0.7	1	—	—
Erhvervspartiet	11 934	1.8	2	1	1
Socialistisk Arbejderparti	1 410	0.2	—	—	—
Det naflængige Socialde- mokrati	1 086	0.2	—	—	—
Losgænger (Radikal)	3 622	0.6	1	—	1
Ialt	921 310	140.0	140	140	140

undgaaes — tjent et Par Mandater paa Bekostning af de paa Smaapartierne spredte Stemmer. Socialisterne har faaet én for lidt, de Radikale 2 for meget, Venstre 4—5 for meget og de Konservative 3—4 for lidt. Stilles Partierne 2 og 2 overfor hinanden, og ses der bort fra de smaa Partier, svarer Resultatet nøjagtig til de to Grupperes Stemmer¹⁾.

Som Helhed er den partimæssige Forholdsmæssighed saa god, som man kan ønske. Spørgsmaalet er nu, om dette maa siges at være et normalt Resultat

¹⁾ Omvalget i Bogense bringer en lille Forskydning heri, idet de Radikale uden kendelig Ændring i Stemmetallene har vundet 1 Mandat paa Venstres Bekostning.

af Metoden, eller om det kun skyldes en tilfældig Ligevægt mellem modsat virkende Kræfter. At det netop er det Parti, der har faaet 2 Folketingsmænd for meget, der var allieret med det, der havde faaet én for lidt, og at det, der har faaet 3—4 for lidt, staar nærmest ved det, der har 4—5 for meget, er naturligvis en Tilfældighed. Havde to samhørende Partier begge været uheldige, var den totale Fejl i den parlamentariske Majoritet bleven 11 (uden Løsg. + 6.6 ctr. ÷ 4.1), en Fejl, der havde faaet stor Betydning, fordi de to Hovedretninger, som Forholdet for Tiden er, staar hinanden saa nær i Tal; — men taget i al Almindelighed ikke kan siges at være fældende.

En Betragtning af Valget i de forskellige Landsdele afslører ogsaa kun indenfor ret tilladelige Grænser modsat rettede Fejl, der ophæver hinanden. I Hovedstaden er Fordelingen ifølge Metoden fuldstændig forholdsmæssig. Forholdet paa den øvrige Del af Øerne og i Jylland hver for sig er fremstillet i Tabel III, der viser den forholdsmæssige Fordeling efter Stemmetal samt Antallet af virkelig valgte i Kredsene og paa Suppleringsmandater. Tallene i Parantes angiver de 3 Landstillægsmandater.

Af en samlet Mangel i forholdsmæssig Repræsentation for de enkelte Partier i Landets 3 Hoveddele paa godt 20 Mandater¹⁾ forsvinder over Halvdelen, ved at de samme Partier, der har faaet for lidt et Sted, faar for meget i andre Landsdele, og af andre udliggende Aarsager. Af det øvrige Underskud dækkes 3 af Landstillægsmandaterne, medens et Underskud paa 7 forbliver udækket.

¹⁾ Se Noten S. 327.

Tabel III.

	Øerne				Jylland					
	Forholdstal ¹⁾	Kreds	Valgt Suppl.	Valgt Ialt	Forholdstal ¹⁾	Kreds	Valgt Suppl.	Valgt Ialt	Fejl	
Social-Demokratiet	12	14	0	14	+2	15	13	0	13	-2
Radikale	14	19	0	19	+5	9	2	5	7	-2
Venstre	15	7	4	11	-4	29	25	0	35	+6
Konservative	10	2	5(+1)	7(+1)	-3	9	0	6(+2)	6(+2)	+3
Ny Højre	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Radikal Løsninger.....	—	—	—	—	—	— ¹⁾	1	1	1	+1
Tilsammen...	51	42	9(+1)	51(+1)	+7	62	51	11(+2)	62(+2)	+7

¹⁾ Officielle Tal, beregnet som i Valgloven foreskrevet efter „største Brooks Metode“ med Forbigaaelse af Løsningerstemmer. Omvalget i Bøgensø er ikke medregnet.

Det har vist sig, at Maskinen kan virke ret tilfredsstillende; Spørgsmaalet er, om den altid — eller normalt — vil gøre det. Fremtidige Valg vil for det første stille Metoden paa den Prøve, om ogsaa andre

¹⁾ Følgende noget dristige Beregning kan opstilles angaaende den samlede Bruttofejls Oprindelse, Dækning og udækkede Rest:

Før lidt:	Heraf dækkes:
Hovedst. efter Valgloven 7	Ved at det for en Del
Paa Øerne: Venstre 4	er samme Partier i
— Konservative 3	og udenfor Hoved-
I Jylland: Social-Demokr. 2	vedstaden samt ved
— Radikale 2	at selve Fejlen uden-
— Konservative 3	for Hovedstaden er
Hele Landet: Ny Højre 1	sat for rigelig 6
Erhvervsparti og Smaapartier 2	Af Overskud i Jylland:
24	Venstre 4
	Af Oversk. paa Øerne:
	Social-Demokrater 2
	Radikale 2
	14 14
	De 3 Landstillægsman-
	dater 3 3
	Udækket Tab:
	Social-Demokrater 0.9
	Konservative 3.5
	Ny Højre 0.7
	Erhvervsparti 0.8
	Andre Smaapartier 1.1
	7.0 7.0
	24

De 7 manglende københavnske Mandater er udregnede paa Grundlag af Stemmetallene. De følgende Tal er taget fra den officielle Opgørelse af Tillægsmandaterne paa Øerne og i Jylland. Omvalget i Bogense er ikke medtaget.

Partigrupperinger vil give et ligesaa godt Resultat, eller om Forholdsmæssigheden forstyrres ved en Ændring i Partigrupperingen. Hvis f. Eks. et af de største Partier spaltes i to, hvoraf i alt Fald det ene med stort Stemmetal kun kunde tage meget faa Kredse, vilde vi -- foruden de Konservative, som ganske vist derved vilde faa en Del flere Kredse — have et eller to Partier, der vilde lægge haardt Beslag paa Tillægsmandaterne.

Metoden vil desuden blive sat paa en anden fuldt saa spændende Prøve: om Partiernes ikke ved taktiske Kunstgreb og en systematisk Udnyttelse af Tillægsmandaterne kan indvirke lovlige stærkt paa Resultatet.

Sidstnævnte Prøve lader sig til en vis Grad foretage forud ved et tænkt Taleksempel. Et udmærket og i høj Grad realistisk Materiale hertil haves i de 4 store Partiers Stemmetal ved Valgmandsvalget til Landstinget, eller hvad der er lettere at regne med og tilnærmelsesvis giver samme Resultat, Partiernes Antal af Valgmænd. (Kun hvor Antallet staar lige, har man ladet Stemmetallet gøre Udslaget). For at gøre Eksperimentet saa enkelt som muligt og rette det direkte mod selve Princippet: Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse skal foreløbig ses bort fra Valglovens komplicerede Regler om Listevalg efter d'Hondts Metode i Hovedstaden og „den sorte Streg“ mellem Øerne og Jylland. Der regnes med 111 Enkeltmandsfolketskredse for hele Landet: de 18 københavnske Afstemningskredse, 42 Økredse inklusive Færøerne (hvor „Valgmandstallet“ efter Stemmetallet ved Folketingsvalget er beregnet til 9 Venstre og 8 Radikale) og 51 jyske Kredse samt 29 Tillægsmandater fælles for hele Landet. Det ringe Antal københavnske Kredse bringer

naturligvis nogen Skævhed ind til Fordel for Venstre og navnlig til Skade for Socialdemokratiet. En stor Del af denne Skævhed vilde dog sandsynligvis faa Lov at fremkomme, hvis man nu gik til en Ordning med f. Eks. 111 Enkeltmandskredse og 29 Suppleringsmandater fælles for hele Landet, og en saadan Skævhed kunde paa Grund af Vanskeligheden ved at nedlægge Enkeltmandskredse i alt Fald ventes at opstaa i Løbet af nogen Tid. At lade alle Landkredse bestaa og give København en Del af de resterende 29 Mandater som Kredse, vilde i alt Fald ikke hjælpe.

Ved at regne med Landets 111 virkelige Folketings- og Afstemningskredse har vi paa Forhaand belastet Eksemplet med en Fejl, væsentlig til Skade for Socialdemokratiet. Benyttelsen af Tallene fra Landstingsvalget gør ogsaa, at Resultatet ikke lader sig direkte overføre paa virkelige Folketingsvalg. Tallene er dog i alt væsentligt karakteristiske ikke alene for danske Partier i Almindelighed, men ogsaa for de enkelte Partier og Partikombinationer. Trods den mulige Skævhed i Udgangspunktet kommer det afgørende klart frem: den store Forskel i Resultatet — der alt andet lige — frembringes ved forskellige Partikombinationer og taktiske Manøvrer. (Se Tabel IV).

Til Tallene i omstaaende Tabel kan føjes, at Resultatet, hvis hvert Parti optraadte for sig, var blevet: Konservative 26, Venstre 51, Radikale 22 og Social-Demokrater 41. Tabellen viser 4 forskellige politiske Konstellationer: A. Social-Demokrater og Radikale i Fællesskab mod Venstre og Konservative, der optræder hver for sig, B. Venstre og Radikale og C. Venstre og Konservative paa samme Maade samlede, uden

Tabel IV.

A. Radikale og Socialdemokrater.

	a. Sammenlutning		b. Loyal Alliance		c. Illoyal Alliance		d. Maximum			
	Forholds- mæssig fordeling	Kreds- mandater	Tillægs- mandater	lalt	Kreds- mandater	Tillægs- mandater	lalt	Kreds- mandater	Tillægs- mandater	lalt
Konservative . . .	28	6	22	28	6	22	28	6	22	28
Venstre	45	45	-	45	45	-	45	45	-	45
Radikale	24	60	7	67	17	6	23	16	6	21
Socialdemokrater	43	67	43	67	43	1	44	60	1	60
Tilsammen . . .	140	111	29	140	111	29	140	111	29	140

B. Venstre og Radikale.

	a. Sammenlutning		b. Loyal Alliance		c. Illoyal Alliance		d. Maximum			
	Forholds- mæssig fordeling	Kreds- mandater	Tillægs- mandater	lalt	Kreds- mandater	Tillægs- mandater	lalt	Kreds- mandater	Tillægs- mandater	lalt
Konservative . . .	28	9	17	26	9	15	24	9	12	21
Venstre	45	73	-	73	58	-	58	73	-	73
Radikale	24	69	7	73	15	6	21	14	6	14
Socialdemokrater	43	29	12	41	29	8	37	29	3	32
Tilsammen . . .	140	111	29	140	111	29	140	111	29	140

Tilsammen

at de andre Partier samvirker, og endelig D. Social-Demokrater og Radikale ctr. Venstre og Konservative. For hver Konstellation er tænkt 4 forskellige Former for Taktik. Kolonnen „Sammenslutning“ i Tabel A. viser, hvorledes det vilde gaa, hvis Social-Demokrater og Radikale — eller rettere 2 Partier med de givne Stemmetal — gik sammen til ét Parti. Som man vil se, har Sammenslutningen i dette Tilfælde den Virkning netop at give de to Partier deres forholdsmæssige Part af Folketingsmandaterne og fjerne det Underskud, disse to Partier paa Grund af deres lokale Fordeling og det for ringe Antal Mandater til Hovedstaden vilde have, naar de optraadte hver for sig. Samme Resultat er naaet i de følgende 3 Kolonner „Loyal Alliance“, hvor de to Partier i Fællesskab tager de Kredse, der kun kan tages ved Samarbejde, og i disse Tilfælde giver samtlige Stemmer til Kandidaten af det Parti, der har flest Stemmer i Kredsen, — medens Partierne i Kredse, der ikke kan tages, eller i Kredse, som det ene Parti er i Stand til at tage alene, optræder hver for sig. Det social-radikale Samarbejde, der faktisk fandt Sted ved sidste Folketingsvalg, er helt igennem af denne Type, dog at Samarbejdet paa Grund af, at man ikke som i nærværende tænkte Eksempel paa Forhaand kendte Partiernes Styrke, maatte udvides til betydeligt flere Kredse. Hovedreglen, at det største af Partierne har faaet Kredsen, er kun sjældent fraveget, og i lige Grad til begge Sider. Til den smukke forholdsmæssige Fordeling mellem de to Hovedgrupper ved sidste Folketingsvalg svarer i nærværende Eksempel, at Socialister og Radikale her ved en loyal Alliance

— rent undtagelsesvis — faar netop, hvad de skal have.

I Kolonnerne „Illoyal Alliance“ og „Maximum“ er fremstillet den Taktik, som Metoden synes at friste til: at to forbundne Partier — mere eller mindre — gennemført og aabenlyst — søger at tilrive sig en uforholdsmæssig Andel af Folketingsmandaterne, derved at det ene Parti tager de Kredse, der kan tages, helst ikke med flere Stemmer end nødvendigt, og det andet tager de flest mulige Suppleringsmandater paa Partiernes Minoriteter og de overflødige Dele af Majoriteterne. Som det vil ses af Tabellen, er det meget store Fordele, der kan opnaas. Selv naar bortses fra det uopnaelige teoretiske Maximum, kan der paa Mindretal og minimale Majoriteter af Landets samlede Stemmetal vindes meget betydelige Majoriteter i Tinget.

Ved „Illoyal Alliance“ og „Maximum“ benytter de to forbundne Partier det ene Partinavn til at tage Kredse med, det andet til at tage Suppleringsmandater. „Illoyal Alliance“ fremstiller en maaske lidt vilkaarlig Form, hvorved der vistnok i det hele ikke opnaaes mere, end der faktisk vilde kunne opnaaes ved en „illoyal“ Alliance ved et virkeligt Valg, hvor Partiernes Stemmetal ikke paa Forhaand er kendt. Stemmerne i de Kredse, der ikke kan tages, gaar her til Suppleringspartiet, medens de Kredse, der kan tages, tages af Kredspartiet — alene, hvis dette er muligt — ellers med begge Partiernes Stemmer. Tabellens „Maximum“ angiver den faktisk uopnaelige Grænse for det Antal Mandater, to Partier kan tage ved snedig og illoyal Taktik. Kredspartiet benytter her kun det Antal Stemmer, som absolut er nødvendigt til at opveje

Modstandernes Stemmer, medens de overskydende Stemmer foruden alle Stemmer i de Kredse, der ikke kan tages, gaar til Suppleringspartiet. Det kan her endog være nødvendigt at sprede de overskydende Stemmer paa flere Kandidater, for at ikke Suppleringspartiet skal komme til at tage Kredsen. Efter den gældende Valglovs Regel vil der iøvrigt kræves mindst ét Kredsmandat for at faa Del i Tillægsmandaterne.

I de fleste Tilfælde vil det vel være lidet fristende for et Parti helt at give Slip paa Kredsmandaterne. Alliancens Sejr kan dog være det ganske overvejende, og et Partis Evne til at tage Kredse alene kan som bekendt trods stort Stemmetal være minimal. Nogle faa Kredse taget med store Majoriteter vil heller ikke nedsætte Partiets Antal af Suppleringsmandater væsentligt. For det Parti, der tager Kredse, gælder det omvendt om, at Majoriteterne ikke er større end nødvendigt.

Ved den nuværende Valglov tillader „den sorte Streg“, at to Partier mere eller mindre aabenlyst deler Landet saaledes, at det ene tager Økredse og jyske Tillægsmandater og det andet de jyske Kredse og Øernes Tillægsmandater.

De opstillede Eksempler er i meget utopiske. Ved et virkeligt Valg vil man ikke som her forudsat forudkende Stemmerne i alle Kredse. Og den politiske Moral vil danne en kraftig Modstand mod „illoyal Taktik“. Det vil derfor næppe foreløbig komme til at dreje sig om aabenlyse og konsekvent gennemførte illoyale Alliancer. Snarere vil det gaa saadan, at Spørgsmaalet om, hvilket af de to allierede Partier, der har mest Udsigt til Tillægsmandater, nødvendigvis

vil blive taget med i Betragtning ved Fordelingen af Kredse indenfor en Alliance. Den store Gevinst ved den konsekvente og heldige Taktik vil maaske aldrig naaes, men der vil dog kunne naaes i alt Fald adskillige Mandater udover, hvad selv en „Loyal Alliance“ giver — og hvad der næsten er værre, der vil komme Usikkerhed og Demoralisation i hele Valgkampen. — Meningen med foranstaaende er naturligvis ikke at opfordre til Valgsvindel, men at advare imod den.

Men selv om Partierne ved deres Kandidatopstillinger vil optræde nok saa smukt efter „Valglovens Forudsætning“, vil ingen kunne forhindre, at Vælgerne i stort Antal driver Taktik for egen Regning.

Faar vi f. Eks. snart et Valg, uden at der er sket nogen tydelig Ændring i Partistillingen, vil antagelig mange Venstremænd — saa længe vi har den sorte Streg dog kun i Jylland — søge at hjælpe de Konservative til Tillægsmandater, hvis de ikke selv har Brug for Stemmen til at tage Kredsen, medens de Konservative, naar det først og fremmest gælder om at slaa „den røde Alliance“, vil vinde mere ved at hjælpe Venstre til billige Kredsmandater end ved selv at samle Stemmer til dyre Tillægsmandater. Har man den sorte Streg, vil det være fristende for Radikale paa Øerne, forsaavidt der ikke er Kamp om Kredsen, at stemme socialistisk.

Staar Kampen mellem 2 Grupper af Partier om Flertallet i Rigsdagen, kan gensidig Mistanke om illoyal Alliance mellem de andre Partier tænkes at tvinge begge Parter til selv at benytte illoyal Taktik — eller mere uskyldig udtrykt — til Specialisering, saa-

ledes at ét Parti navnlig tager Kredsene med det mindst mulige Stemmetal, og de allierede kun tager et mindre Antal Kredse med meget store Stemmetal og iøvrigt søger at faa de flest mulige Suppleringsmandater.

Foranstaaende Tabel IV D viser et Tilfælde, hvor begge Parter har rustet sig imod hinanden. I Praksis, hvor man ikke paa Forhaand kender Partiernes Styrke i Kredsene, vil Resultatet her først og fremmest blive Tilfældighed og Usikkerhed.

Misbrug af Suppleringsystemet: ikke at lade de billigt tagne Kredse virke som et Minus ved Fordeelingen af Suppleringsmandaterne, kan ogsaa foretages af et enkelt Parti.

Dette havde man haft et Eksempel paa allerede ved det afholdte Valg, saafremt det havde været en anden og ikke den fra gammel Tid som Løsgænger staaende Hans Nielsen i Skive, som havde undladt at anmelde Parti. Men Hullet er aabent — og man har overalt lagt Mærke til det. Den Uskyldighedstilstand, der var Valglovens rette „Forudsætning“, vil ikke være tilstede ved følgende Valg. Indtager en enkelt Folketingsmand eller en Gruppe af Folketingsmænd, som gennemgaaende er valgt med smaa Majoriteter, en Særstilling i visse politiske Spørgsmaal, har de et meget praktisk Motiv til at gaa til Valg som et særligt Parti, i alt Fald til hellere at vente til efter Valget med at gaa tilbage til det gamle Parti. Og er man først begyndt fra én Side, maa de andre Partier sikre sig. I nedenstaaende Tabel V har man tænkt sig, at Venstre fuldtud har gennemført en saadan Taktik, og fra det egentlige Venstreparti, der tager Kredsene med

de færrest mulige Stemmer, har udskilt et eller flere supplerende Skyggepartier, f. Eks. „Landbrugspartiet“, „Moderate“ o. s. v., der som urepræsenterede i Kredse kan tage en stor Del af Tillægsmandaterne, samtidig med at Venstre i endnu højere Grad end hidtil faar sine Kredse paa for faa Stemmer.

Tabel V.

	Forholdsmæssig Fordeling	Illoyal Alliance			Maximum		
		Kreds- mandater	Tillægs- mandater	Mandater ialt	Kreds- mandater	Tillægs- mandater	Mandater ialt
Konservative	28	12	11	23	12	6	18
Venstre I	15	51	„	51	51	„	51
Venstre II		30	„	9	9	„	20
Radikale	24	13	8	21	13	3	16
Socialdemokrater . . .	43	35	1	36	35	„	35
Tilsammen . . .	140	111	29	140	111	29	140

Man ser her et Parti, der efter sit Stemmetal skulde have 45 eller knap $\frac{1}{3}$ af Pladserne i Folketinget, tage op mod Halvdelen af Mandaterne og ved det teoretiske Maximum af Svindel faa en lille Majoritet.

Forinden en mere almindelig Drøftelse af Spørgsmaalet skal i Tabel VI ligeledes paa Grundlag af Valgmandstallet fremstilles et Eksempel med Fordeling efter Valglovens Regler, altsaa med Forholdstalsvalg i København og „den sorte Streg“ mellem Øerne og Jylland. (Se Tabel VI).

I Tabel VI C er fremstillet en „illoyal Alliance“ mellem Venstre og Radikale, hvor de Radikale tager

A. HVERT PARTI FOR SIG.

	Hovedstaden	Øerne	Jylland			Hele Landet		Forholdsmæssigt						
			Kredsmandater	Tillægsmandater	3 Tillægsmandater	Kredsmand, ialt	Tillægsmand, ialt	Mandater tilsammen	Øerne	Jylland	Hele Landet			
Konservative	173	232	5	6	178	2	5	1	14	12	26	11	9	28
Venstre	7	323	14	1	621	37	7	7	51	1	52	15	31	45
Radikale	4	256	12	7	154	1	5	7	17	5	22	12	7	24
Socialdemokrater	13	281	11	2	295	11	1	2	35	5	40	13	15	43
Tilsammen....	593	24 1092	42	9	1248	51	11	3	117	23	140	51	62	140

B. „Loyal Alliance“, Radikale og Socialdemokrater.

Konservative	173	7	232	3	6	178	1	6	3	11	15	26	—	—	—
Venstre.....	7	323	9	3	621	36	7	7	45	3	48	—	—	—	—
Radikale	4	268	16	7	143	1	5	7	21	5	26	—	—	—	—
Socialdemokrater	13	269	14	7	306	13	7	7	40	7	40	—	—	—	—
Tilsammen....	593	24 1092	42	9	1248	51	11	3	117	23	140	—	—	—	—

C. „Loyal Alliance“, Venstre og Radikale.

Konservative	173	7	232	4	3	178	7	6	1	11	10	21	—	—	—
Venstre.....	7	147	7	4	617	42	7	7	42	4	46	—	—	—	—
Radikale	4	432	31	7	158	7	5	7	35	5	40	—	—	—	—
Socialdemokrater	13	281	7	2	295	9	7	2	29	4	33	—	—	—	—
Tilsammen....	593	24 1092	42	9	1248	51	11	3	117	23	140	—	—	—	—

alle Økredsene og Venstre alle de jydskse Kredse. For de to Allierede, der tilnærmelsesvis opnaar samme samlede Repræsentation som i foranstaaende Eksempel med Tillægsmandater for hele Landet (Tabel IV B) har „den sorte Streg“ gjort det lettere at dele Byttet. Havde man ladet Venstre tage et Par af de Økredse, hvor Partierne har flest Stemmer, var det muligt uden større Tab at sætte Fordelingen mellem de to Partier endnu bedre i Forhold til deres indbyrdes Stemmetal.

De opstillede Taleksempler viser, at Sammenslutning og loyal Alliance mellem Partierne tydeligt paavirker Valgresultatet, men at de utilladelig store Udsving først fremkommer, naar Partierne anvender illoyal Taktik.

Jo flere Gange Systemet har været benyttet, desmere vil man forud regne med Tillægsmandaterne og unddrage sig det Minus, som Besiddelsen af Kredsmandater skulde medføre ved Fordelingen af Tillægsmandaterne. Den Udvej, det Hammerich-Ellingerske Forslag indeholdt, at et Udvalg bagefter skulde afgøre, til hvilket Parti de valgte Rigsdagsmænd nærmest hører, synes at være alt for haardhændet. Hvilket Parti vil finde sig i ved Fordelingen af Tillægsmandaterne at faa en Løsgænger, det slet ikke sætter Pris paa, medregnet som en af Partiets kredsvalgte Folketingsmænd. Tvangen synes ikke at være en bedre Løsning end Kandidaternes i Valglovens § 25 foreskrevne frivillige Anmeldelse af, „hvilket Parti den paagældende slutter sig til eller vil støtte“. Mod Partiernes mere eller mindre illoyale Taktik og mod de enkelte Vælgeres snedige Afstemninger kan ialtfald intet Udvalg og ingen Domstol skride ind. Hvor rimeligt det kan være, at

Statsmagten i visse Tilfælde træder i direkte Forhold til Partierne, er der dog noget uheldigt i, at en offentlig Institution skal afsige upartiske Kendelser om Grænsen mellem forskellige Partier og afgøre, hvilke Grupper der kan regnes for Partier.

At man paa Forhaand regner med Tillægsmandaterne, vil - hvad der i og for sig er godt — kalde flere Kandidater og flere rene Standpunkter frem i Kredsene. Men derved bliver Antallet af Tillægsmandater utilstrækkeligt.

Systemet vil let virke, som om Landet var delt i to Kredse, den ene med langt rigeligere Repræsentation end den anden: Enkeltmandskredsene, der ialtfald kan tages med Halvdelen af de der afgivne Stemmer, og de færre Suppleringsmandater, hvortil alle de Vælgere søger, som ikke kan gennemføre et Kredsvalg eller mener, at de her er overflødige.

Værre end den Mangel paa Forholdsmæssighed i Repræsentationen, som vil vise sig, er den Usikkerhed og overdrevne Plads for Taktik, der vil blive Følgen. De taktiske Valgspørgsmaal vil brede sig paa de sagliges Bekostning.

Vælgerne kan enten optræde paa den ene Kampplads: Kredsene, hvor man kvantitativt kan faa meget ud af sin Stemme, men ofte maa renoncere med Hensyn til Kvalitet og nøjes med en Folketingsmand, som ikke staar en videre nær — eller de kan søge den anden Kampplads: Suppleringsmandaterne, hvor de har Udsigt til Valg af en af deres eget Parti, men kun med Anvendelse af betydelig flere Stemmer pr. valgt. Trangen til kvantitativ Udbytte af Stemmen fører — som af Asger Karstensen under Adressedebatten nævnt

— til at mange først og fremmest stemmer imod den værste Modstander i Kredsen, hvorved Valgresultatet fra først af forvanskes.

Ikke blot fremkom der ved Valget i Aar som Følge af tilfældigt sammenstødende Omstændigheder og Mangel paa Viden om, hvorledes Systemet kan udnyttes, en smuk forholdsmæssig Fordeling mellem Partierne — men Resultatet synes ogsaa i andre Retninger at være tilfredsstillende. Der fremkom i nogen Grad for Vælgerne mere tilfredsstillende Enkeltmandsvalg end ved det rene Kredsvalg. For første Gang kunde Partierne med Haab om Udbytte opstille Kandidater i de fleste Kredse, og Vælgerne kunde langt oftere end tidligere vente at udrette noget ved at stemme paa en Kandidat af deres eget Parti. I væsentlig Grad som Følge heraf var Valgdeltagelsen ogsaa, trods Fordoblingen af Vælgertallet, større end ved noget tidligere Valg. Tilladelsen til at opstille sig i flere Kredse indenfor et Amt gjorde det muligt for et Parti at gennemføre virkeligt Enkeltmandsvalg med stor Tilslutning til Folketingsmandens Person i Egne, hvor Partiet kun forekom mere spredt. Samtidig med at Enkeltmandsvalg var bevaret, var der opnaaet en ikke uvæsentlig Befrielse for de snævre lokale Baand, som tidligere tvang saa mange til at nøjes med Kredsens Kandidat af det næstbedste Parti og alligevel ofte førte til Valg med forholdsvis faa Vælgeres Tilslutning.

Den ny Valgordning førte i adskillige Tilfælde et Skridt frem i Retning af den ideelle Forening af Forholdstalsvalg og Enkeltmandsvalg: 1) Frihed til at vælge

de Kandidater, man helst vil have valgt, 2) Valg af de enkelte Folketingsmænd med virkelig Tilslutning fra et stort Antal Vælgere, 3) faa urepræsenterede Vælgere og ligelig Repræsentation for de øvrige.

Et meget godt Tegn paa, at det ny i dette Tilfælde har medført et Fremskridt — men et Fremskridt af ret begrænset Størrelse — er den forholdsvis ringe Omtale i Pressen af Systemets Virkning og en jævn Tilfredshed uden videre stor Interesse i politiske Kredse. En mere blid Overgang til forholdsmæssig Repræsentation kunde ogsaa vanskelig være fundet.

I Forbigaaende skal her nævnes nogle Forbedringer, der er foreslaet indført i Suppleringsystemet. Flere Suppleringsmandater og færre Kredse er ønskeligt — men vist ikke let at opnaa. Fjernelsen af „den sorte Streg“ mellem Øerne og Jylland vil hjælpe paa Forholdsmæssigheden. Og endelig vil Hovedstadens Inddragen i samme System som det øvrige Land næppe skade Forholdsmæssigheden væsentligt og vil i andre Retninger være tiltalende.

Nogen Forbedring, der vil rette den afgørende Fejl ved Systemet: Manglen paa Sammenhæng mellem de to Dele, Kredsmandaterne og Tillægsmandaterne, er vist ikke let at finde.

Som en Modsætning til Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse staar Forholdstalsvalget efter Lister, som vi har det ved Folketingsvalgene i Hovedstaden og ved de kommunale Valg. Forholdsmæssigheden i alt Fald mellem de større Partier er her ret uangribelig. Men med det direkte Enkeltmandsvalg og de valgte

Personers Tilknytning til Vælgerne staar det ikke saa godt. Medens andre Former for Forholdstalsvalg — med eller uden Partilister — giver de almindelige Vælgere i alt Fald nogen Indflydelse paa Udvælgelsen af Kandidaterne indenfor Partiet, maa den af Partiorganisationerne opstillede Række af Kandidater her tages i uændret Orden. Dette kan naturligvis kun svække Vælgernes Interesse for Valget og Tilslutning til Partiet — og føre til at mange bliver hjemme. En Valgkamp, der kun føres mellem Bogstaver, har for de fleste mindre Interesse end en Valgkamp, der føres uden mellem de enkelte Partier føres mellem Mænd. Adskillige som i og for sig meget godt kunde stemme paa et af Partiernes Kandidater, naar de blot fik Lov at være medbestemmende om Rækkefølgen, foretrækker med mere eller mindre heldigt Resultat at opstille og stemme paa saakaldte „uafhængige“ eller „Splittelseslister“. For Partiorganisationerne selv kan Forholdet ogsaa være vanskeligt og ubehageligt nok (jvf. Fra-faldet fra den borgerlige Liste i København ved sidste kommunale Valg paa Grund af Opstillingen af en enkelt Kandidat). Af en vist ofte overdreven Frygt for Følgen af „Splittelse“ søger man at samle ret uensartede Kandidater og Vælgere om en Liste, hvad der ofte medfører, at mange Vælgere bliver hjemme.

Fejlen er, at der ikke gives Partier og Grupper Adgang til et begrænset Samarbejde, og ikke gives Vælgerne Adgang til i alt Fald i første Linie at støtte bestemte Kandidater indenfor et Parti. Enten maa man tage en Listes Kandidater i den givne Rækkefølge eller ogsaa udelukkes man helt fra at støtte den. Hvor teoretisk nøjagtig i Fordelingen i Forhold til givne

Partital d'Hondts Listemetode end er, saa virker den dog altfor stift og lidet smidigt, naar det drejer sig om mere vage Partigrænser, samarbejdende Grupper og Valg af de enkelte Personer.

Metoden kan dog i høj Grad forbedres ved en Række Ændringer, hvoraf den ny Valglov for Hovedstadens Vedkommende allerede har optaget den første: Ret for Partierne til at erklære Forbund, og hvoraf den næste er Ret for Løsgængere til, i Fald de ikke selv kan vælges, at lade deres Stemmer gaa til en bestemt Liste — og den tredie og ikke mindst vigtige Forbedring: Adgang for Vælgerne til foruden at stemme paa Partier at stemme paa bestemte Kandidater indenfor disse. Der findes en Mangfoldighed af ofte ret komplicerede Forbedringer af d'Hondts Metode, som absolut bør overvejes med Henblik saavel paa de statslige som de kommunale Valg; — disse Forbedringer skal man imidlertid ikke her komme nærmere ind paa¹⁾.

I Sverige har man ved Hjælp af et ret indviklet teknisk Apparat søgt at bringe det bedst mulige ud af Valg med d'Hondts Fordeling, dog hidtil uden i Realiteten at være naaet saa meget længere end vi med vor kommunale Valglov. Dette skyldes formentlig, at man har lagt mere Vægt paa, at de Fordelinger, der foretages, bliver absolut forholdsmæssige, end paa, at Metoden giver Bevægelighed for Partier, Kandidater og Vælgere. Det er imidlertid værd at mærke nogle Re-

¹⁾ En let tilgængelig Fremstilling af disse Metoder har Professor Cassel givet i Bilag I til den svenske Betänkande med Förslag til Proportionelt Valsätt af 27. Oktober 1903.

formforslag, der er fremsat i Sverige¹). Foruden Indførelsen af Partiforbund og Ret for enkelte Løsgængerkandidater til at overføre ubenyttede Stemmer til et Parti, er det navnlig en Udvidelse af „Rangsordningsreglen“ indenfor Partierne, man tilstræber. Vil alle et Partis Vælgere helst have valgt A, medens Halvdelen sætter B som Nr. 2 og den anden Halvdel C som Nr. 2, er det, naar kun to af de paagældende kan vælges, bedre efter Rang- eller Kvalitetsprincippet at faa A, alle er enige om, valgt, end efter Proportionalitetsprincippet at opnaa den mest nøjagtige Forholdsmæssighed mellem de to Særretninger ved Valg af B og C. Som Forbedring af den svenske Metode foreslaas derfor, at Vælgerne paa Stemmesedlen skal angive, i hvilken Rækkefølge de ønsker Kandidaterne valgt, og at Pladserne ved Afgørelsen af Valget skal besættes successivt, saaledes at man først giver den første Plads til „det stærkeste Navn“ (Rangprincippet).

Maalet, man her sigter mod, er det samme, som vi her i Landet stræber at naa ved Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse, og det samme, som der ogsaa ved de kommunale Valg har vist sig Trang til: en passende Forening af Forholdstalsvalg og Enkeltmandsvalg.

Betydningen af Enkeltmandsvalg synes at staa klart for de fleste herhjemme. Rigsdagsmanden bør ikke blot vælges som en i og for sig ligegyldig Person, opstillet af et Parti; men Vælgerne skal selv di-

¹) Se Nore Tenow: Det proportionella Valsystemet och dess behov av reformering. Statsvetenskaplig Tidskrift 1918 S. 9.

rette bestemme, ikke alene hvilken Repræsentation de forskellige lokale og erhvervsmæssige Grupper eller politiske Afskygninger indenfor Partierne skal have, men ogsaa hvilke personlige Egenskaber de valgte Rigsdagsmænd skal have. Hver Rigsdagsmand skal have sine Vælgere.

Medens de offentligt foranstaltede, indirekte Valg af Landstingsmænd vel i Regelen virker meget godt med Hensyn til de valgte Kvalitet, vil de fleste vist mene, at virkelig direkte Folkevalg, hvor Kandidaterne for at blive valgt maa samle et stort Antal Stemmer om sig, virker fuldt saa betryggende med Hensyn til Folketingsmændenes Kvalitet, som Metoder, der ingen Garanti giver for, at ret mange Vælgere ønsker vedkommende Person valgt, og hvor Spørgsmaalet om de enkelte Partiers Repræsentation er overladt til private Foreninger. For at Vælgerne virkelig skal have Indflydelse paa Personudvælgelsen, maa der være flere Kandidater af samme Parti, man kan stemme paa efter Behag — eller der maa kunne opstilles flere uden at skade Partiet.

Med Hensyn til Kravet om Forholdsmæssighed er der endnu nogen Modstand. Formaalet er naturligvis at faa en for Landet gavnlig og arbejdsdygtig Rigsdag, ikke i og for sig at opfylde en Menneskerettighed: at give hver Vælger nøjagtig lige megen Magt og faa en Rigsdag, der er et fuldstændigt Spejlbillede af Befolkningens politiske Opfattelse.

Er man ikke i Stand til at udpege noget bestemt Mindretal, der er særlig kvalificeret til at varetage den hele Befolknings Interesser, vil det gælde om, at de Opfattelser, der har Flertal i Befolkningen, ogsaa faar

Flertallets Magt i Rigsdagen. Almindelige Flertalsvalg i Enkeltmandskredse sikrer langt fra et sandt Flertal i Rigsdagen. Flertalsvalg forudsætter — paa Trods af Mangfoldigheden af Standpunkter og Interesser i Befolkningen — et To-Partisystem, eller at Valget i al Fald kun drejer sig om Ja eller Nej i et enkelt Spørgsmaal. Men selv ved Valg om et enkelt Spørgsmaal kan der let fremkomme et falsk Flertal. Kommer der ny Spørgsmaal frem paa Rigsdagen, eller ændres Parti-grupperingen, falder Garantien for, at Rigsdagsflertallet svarer til Befolkningens Flertal, helt bort. For at Rigsdagsflertallet i de forskellige store Spørgsmaal skal være nogenlunde i Overensstemmelse med Befolkningen, maa Standpunkterne være repræsenterede nogenlunde i samme Forhold begge Steder. Det er først og fremmest Ønsket om et sandt Flertal, der fører til Kravet om forholdsmæssig Repræsentation af de forskellige Mindretal. Men Repræsentation af alle væsentlige Mindretal — i Forhold eller ikke i Forhold til deres Stemmetal — har ogsaa ved Siden heraf sin nyttemæssige Begrundelse. For de paagældende Mindretal vejer det mere at faa en enkelt Repræsentant, end det betyder for Flertallet eller de store Mindretal at miste en, — og for de store Partier har det desuden sin Fordel at have Oppositionen indenfor og ikke udenfor Rigsdagens Port. Selv en ret lille, tilstrækkeligt højt raabende Opposition kan gøre meget for at svække Befolkningens Interesse og Sympati for Rigsdagen.

Frygten for forholdsmæssig Repræsentation beror vist ofte paa en noget gammeldags parlamentarisk Opfattelse, stammende fra det engelske To-Partisystem og

vort Folketings Kamp mod det gamle — endnu ikke helt forsvundne — Landsting.

En stærk Regering med et solidt Flertal naaes ikke ved at begunstige bestemte (store, landlige eller samlet boende) Partier. Selv om Regeringen herved i første Omgang vil faa et stort Flertal, vil denne Situation dog næppe blive holdbar. Oppositionen vokser ofte hurtigst, — maaske mindre fordi Stemningen gaar mod Regeringens Standpunkt, end fordi Grænselinien mellem Partierne forskydes. Parlamentarismens vippende Vægt lader sig ikke standse ved Valgmaadeprivilegier. Det forholdsviis solide Flertal ved den gamle Valgmaade fremkom vist ikke saa meget, fordi denne begunstigede bestemte Partier, men fuldt saa meget ved at man gav Tilfældigheden saa stor Plads, at man svingede snart til den ene og snart til den anden Side af Ligevægtpunktet. Man fik herved et fast Flertal indenfor den enkelte Valgperiode, men samtidig en Statsmagt, der i det lange Løb var usolid og mere svingende end Stemningen i Befolkningen berettigede til. Hvis man endelig vil sikre Regeringen et tilstrækkeligt Flertal, hvorfor saa ikke i Stedet for at benytte Valgmaader, der let kan give falsk Flertal, f. Eks. have tre eller seks Tillægsmandater, som efter at de øvrige Pladser er besat paa rette Maade, alle besættes af Tingets Flertal — eventuelt med Stemmeret ogsaa for fraværende Medlemmer?

Spørgsmaalet er, som Nore Tenow¹⁾ udtrykker sig, om „Halvdelen af Parlamentarismen“ skal afløses af „Centrumsparlamentarismen“. Er vi

¹⁾ Se Noten S. 315.

ikke allerede naaede til, at det er det midterste, og ikke det største Parti, der skal danne Regeringen. Vil dette — under normale Forhold — give en svag Regering, betyder det samtidigt, at denne Form for Parlamentarisme giver en stærk Rigsdag. Centrumsparlamentarisme og forholdsmæssig Repræsentation behøver iøvrigt ikke at høre sammen. Det er vel snarest saadan, at Spaltningen i adskillige Partier og dermed Centrumsparlamentarismen i alle Tilfælde vil trænge frem som Følge af de politiske Spørgsmaals stigende Betydning og Mangfoldighed og Befolkningens stigende Klassesdeling, men at forholdsmæssig Repræsentation hjælper til, at Udviklingen sker paa en sundere Maade, med mindre Gnidning og Svingning frem og tilbage.

Det demokratiske Styre og Parlamentarismen er vel i det hele naaet til et Punkt, hvor der vil melde sig ny Krav, man kunde saaledes foruden Folkeafstemning og Etkammersystem tænke sig direkte Valg af Statsminister, som næste Overgangsform bort fra Monarkiet — og bedre Kontakt mellem Rigsdag og andre Samfundsfaktorer ved tilforordnede, men ikke stemmeberettigede Sagkyndige og Interesse-Repræsentanter.

En Betingelse for et ordnet parlamentarisk Arbejde synes i al Fald med de nuværende Forfatningsforhold at være, at man har ét ikke ubegrænset Antal af Partier. Men Partierne skulde gerne indenfor deres Rammer kunne optage og rumme det meste af, hvad der er af mere almindelige, politiske Anskuelser og Interesser i Befolkningen. Smaa „uafhængige“ Partier og Lister ved Siden af de store vil — foruden at Folk af Frygt for Splittelse ikke tør stemme paa dem —

let føre til snævre Programmer og Valg af tilsvarende Personligheder. De betydelige og uafhængige Folk, som nu ikke deltager i Politik, kan man vist sjældent faa frem ved at give de ganske smaa Partier og Lister mere Plads. Det gælder snarere om dels at gøre de store Partier mere rummelige ved at give Vælgerne direkte Indflydelse paa Personudvælgelsen og dels at aabne Adgang til Valg af enkelte Løsgængere, der har betydelig Tilslutning fra forskellig Side.

Da man næppe foreløbigt vil stille sig den absolute „matematiske Retfærdighed“ som Maal — men kun vil søge at faa i alt væsentligt et sandt Flertal og en passende Repræsentation af alle Mindretal af nogen Betydning, vil der ikke være noget i Vejen for en Deling af Landet i Kredse med forholdsmæssigt Valg af f. Eks. ca. 10 Rigsdagsmænd. For en Deling af Landet i Kredse taler foruden adskillige praktiske Hensyn, at man herved sikrer sig mod, at en uensartet Valgdeltagelse i Landets forskellige Hoveddele kan faa Indflydelse paa Resultatet.

Den bedste Forening af Forholdstalsvalg og Enkeltmandsvalg synes man at faa ved Andræ's Metode. Om det egentlige Indhold af denne Metode hersker der her i Andræ's Fædreland en forbavsende Uvidenhed. Mange tror, at Andræ's Metode blot er en Listevalgmaade med Fordeling mellem Listerne efter, hvad der senere er kaldt „største Brøks Metode“. Det karakteristiske ved Andræ's Metode er imidlertid, at Forholdsmæssigheden slet ikke naas ved en Fordeling mellem Lister eller samlede Partier, men gennem En-

keltmandsvalg. Forholdsmæssigheden mellem Partierne fremkommer som et Resultat af Enkeltmandsvalg, ved at der til Valget af hver Repræsentant bruges saavidt mulig lige mange Stemmer. Der vælges flere Repræsentanter i samme Kreds; — hver Vælger har dog kun én Stemme, men han angiver paa Stemmesedlen ved at sætte Tallene 1, 2, 3 o. s. v. udfor Kandidaternes Navne, i hvilken Rækkefølge han ønsker dem valgt. Faar den Kandidat, Vælgeren har sat som Nummer 1, ikke Brug for Stemmen — enten fordi han har flere Stemmer, end han behøver, eller fordi han ikke har nok til at blive valgt — overføres de overflødige Stemmer til den Kandidat, Vælgeren næsthelst ser valgt. Idet de valgte paa denne Maade saavidt muligt forbruger lige mange Stemmer, opnaaes Forholdsmæssighed mellem Partierne — samtidig med, at der foretages et frit og direkte Valg af de enkelte Personer. De enkelte Repræsentanter vælges med den fuldeste Tilslutning fra de flest mulige Vælgere.

Vi har ganske vist siden 1855 haft Andræ's Metode i vore Valglove, men den er i lange Tider ikke bleven virkelig benyttet. Grunden hertil er, at det har drejet sig om indirekte Valg med et begrænset Antal Deltagere. Man har her paa Forhaand nøjagtig kunnet overskue Situationen, og Partierne har derfor opnaaet mere ved at dele sig i Grupper, netop store nok til at faa valgt en Landstingsmand, end ved Afstemning paa en Rækkefølge af Kandidater med Overføring af overflødige Stemmer paa Nr. 1 til Nr. 2 o. s. v. Dette har navnlig været nødvendigt før den ny Valglov, ved hvilken den tidligere benyttede, for store „fulde Kvotient“ er afløst af „den tilstrækkelige Kvotient“, og

hvorved der ogsaa er givet Adgang til Overføring af Stemmer fra Kandidater, der har for faa Stemmer til at blive valgt. Men ogsaa efter disse Ændringer synes Delingstaktiken her at give det bedste Resultat for Partierne. Det samme vilde imidlertid ved indirekte Valg være Tilfældet ved saa godt som enhver Metode.

Medens Andræ's Metode saaledes har hvilet i en halvhundreदारig Søvn i Landstingsafdelingen af vore Valglove, og Ukendskab og Fordom om, hvad den egentlig betød, har hersket herhjemme, har samme Metode, der to Aar efter Andræ's Opfindelse af den blev fremsat af Hare i England, i engelsktalende Lande gennemgaaet en Udvikling, hvorved den er bleven ypperlig egnet ogsaa til Anvendelse ved store direkte Valg. Den har i en Aarrække med Held været anvendt flere Steder udenfor Europa og var optaget i det nu henlagte Forslag til en Home-Rule Ordning. Englænderne anser denne Form for Forholdstalsvalg for ubetinget bedre end Listevalg; — og det var da ogsaa et Forslag om Anvendelse af Andræ's Metode ved Valg af Underhuset, som i Aar blev forkastet med ringe Majoritet.

Metoden kaldes i England meget betegnende „The single transferable vote“ — én Stemme, som overføres. — I Modsætning til „Forholdsvalg i Enkeltmandskredse“ kunde man kalde Metoden „Enkeltmandsvalg i Kredse med forholdsmæssig Repræsentation“ eller kortere: „Enkeltmandsvalg i Forholdstalskredse“. Rimeligst er det dog vist at bevare Andræ's Navn ogsaa for de ændrede Former.

Til Belysning af de moderne Former af Andræ's Metode skal her gengives Hovedpunkterne i den en-

gelske Form¹⁾. Saavel vor Landstingsvalgmaade som den amerikanske og tasmanske Metode er i det væsentlige i Overensstemmelse med den engelske.

1) Valget foregaar i Kredse, der hver vælger f. Eks. ca. 10 Repræsentanter. (Sædvanlig foreslaas noget færre.)

2) Kandidaterne opstilles hver for sig.

3) Der anvendes Stemmesedler, paa hvilke Kandidaterne opføres hver for sig, f. Eks. i alfabetisk Orden.

4) Vælgerne sætter Tallet 1 udfor den Kandidat, de helst vil have valgt, 2 udfor den, de næsthelst vil have valgt o. s. v., saa mange Numre, som de selv ønsker.

5) Den tilstrækkelige Kvotient findes som ved vore Landstingsvalg ved at dividere det samlede Stemmetal med 1 mere end det Antal Repræsentanter, der skal vælges i Kredsen, og forhøje Kvotienten til det paafølgende hele Tal.

6) Stemmesedlerne sorteres efter Navnet paa de Kandidater, der staar som Nummer 1.

7) De Kandidater, der herved naar den tilstrækkelige Kvotient, erklæres valgt.

8) Det Antal Stemmer, disse har udover Kvotienten, overføres til de Kandidater, som staar som Nr. 2 paa de paagældende Stemmesedler, og Nr. 2 paa disse regnes nu som Nr. 1.

9) For at ikke nogle af de Kandidater, der staar som Nummer 2, paa den valgte Stemmeseddel skal faa en Begunstigelse, ved at disse Stemmesedler fortrinsvis gaar med i det Overskud, der overføres, sorteres forinden Overføringen alle den valgte Kandidats Stemmesedler efter Navnet paa dem, der paa disse staar som Nr. 2, og det Overskud, der skal overføres, tages forholdsmæssigt af de forskellige Nr. 2'eres Bunker. De Sedler, der ikke har nogen Nr. 2, medtages alle til Dannelse af Kvotienten. (Ved den tasmanske Metode udelukkes al Tilfældighed ved en gennemført forholdsmæssig Udtagning ogsaa efter Nr. 3 og senere Navne. Den amerikanske Metode tager der-

¹⁾ Mange værdifulde Oplysninger om den findes i den i Folketingets Betænkning af 24. Februar 1911 delvis oversatte engelske Kommissions Betænkning af 1910. Iøvrigt skal navnlig henvises til John. Humphreys' Bog: Proportional Representation.

imod intet Hensyn til dette - stærkt overdrevne — Tilfældighedsmoment. Her tages Overskuddet ganske simpelt oven af den valgte Kandidats Bunke („Topoverføring“). De Stemmesedler, der ikke indeholder senere Navne end den valgte, sorteres her paa Forhaand fra, ved at der for hver Kandidat sorteres i to Bunker: En med Stemmesedler, der kun indeholder Kandidatens Navn, og en med Kandidatens Navn efterfulgt af andre Navne. Herved undgaar man ogsaa ved denne Metode, at Partiet spilder Stemmer ved at udtømte Stemmesedler tages med i det Overskud, der skal overføres fra en Kandidat til en anden. Den simpleste — og tilstrækkelig nøjagtige — Form er den amerikanske).

10) Paa denne Maade fortsættes, indtil samtlige Overskud er overført. Derefter udelukkes den Kandidat fra Valg, hvis Navn staar øverst (bortset fra Navne paa allerede valgte) paa færrest Stemmesedler, og de Stemmesedler, paa hvilke han staar øverst, overføres til den næste Kandidat paa disse. Opnaar nogen herved den tilstrækkelige Kvotient, er han valgt.

11) Paa denne Maade fortsættes, indtil samtlige Pladser er besatte, eller der ikke er flere uvalgte Kandidater tilbage, end der skal vælges Repræsentanter i Kredsen. De resterende Kandidater erklæres i sidste Fald for valgt, selv om de ikke har naaet den tilstrækkelige Kvotient.

En Gengivelse af Tallene fra det af det engelske „Proportional Representation Society“ i 1912 foretagne „Model Election“ vil bedst vise Metodens Mekanik.

Gennem Aviserne indkom 47 874 Stemmesedler, hvorpaa „Vælgerne“ havde sat Numrene 1, 2 o. s. v. udfor Navnene paa de i omstaaende Tabel VII nævnte, almindelig kendte Kandidater — i den Orden, hvori de ønskede dem valgt. Ved Valg i en virkelig Kreds havde Stemmerne muligvis være en Del mere jævnt fordelt paa Kandidaterne.

Ved første Optælling er samtlige Stemmesedler

Tabel VII.

Antal Stemmer 47 874. Antal Mandater 7. Kvotient = $\frac{47\,874}{7} + 1 = 5\,985$.

Kandidat	1. Optælling		2. Optælling		3. Optælling		4. Optælling		5. Optælling		6. Optælling		7. Optælling		Valgt
	Overføring at Overskud	Resultat	Overføring at Law's Overskud	Resultat	Overføring at Grey's Overskud	Resultat	Overføring at Amery's og Cecil's St.	Resultat	Overføring at Barnes' Stemmer	Resultat	Overføring at Carson's	Resultat			
Amery	208	9	217	51	268	31	299	299	—	1 808	—	—	—	—	
Barnes	888	424	1 312	2	1 314	434	1 748	60	—	—	—	—	—	—	
Burt	576	1 399	1 975	21	1 996	3 425	5 421	91	5 512	6 025	—	—	—	6 025	Burt (5)
Carson	1 171	17	1 188	1 640	2 828	13	2 841	547	3 388	3 411	—	—	—	—	
Cecil	787	20	807	473	1 280	25	1 305	1 305	—	—	—	—	—	—	
Chamberlain	1 626	26	1 652	3 673	5 325	71	5 396	696	6 092	6 092	—	—	—	6 092	Chamberl. (4)
George	22 778	16 793	5 985	—	5 985	—	5 985	—	5 985	5 985	—	—	—	5 985	George (1)
Grey	3 997	12 332	16 329	—	16 329	10 344	5 985	—	5 985	5 985	—	—	—	5 985	Grey (3)
Law	11 857	—	11 857	5 872	5 985	—	5 985	—	5 985	5 985	—	—	—	5 985	Law (2)
Mond	180	621	801	5	806	2 874	3 680	52	3 732	3 845	—	357	4 202	4 202	
Redmond	1 221	1 209	2 430	3	2 433	2 888	5 321	37	5 358	5 584	—	95	5 679	5 679	Redmond (6)
Snowden	2 585	736	3 321	4	3 325	583	3 908	63	3 971	4 872	—	252	5 124	5 124	Snowden (7)
Udtagne Stemmesedler	—	—	—	—	—	—	—	—	58	32	—	—	—	2 797	
Tilsammen	47 874	—	47 874	—	47 874	—	47 874	—	47 874	—	—	—	—	47 874	

23* Udtagne Stemmesedler

fordelt og optalt efter Navnene paa de Kandidater, der stod som Nr. 1. Resultatet heraf findes i første Kolonne. Da der ialt var afgivet 47 874 Stemmer, og skulde vælges 7, var den tilstrækkelige Kvotient $\frac{47874}{7} + 1$ forhøjet til det næste hele Tal, d. v. s. 5 985. Lloyd George og Bonar Law, som begge havde over dette Tal, var altsaa straks valgt henholdsvis som Nr. 1 og Nr. 2. Det blev nu undersøgt, hvem der stod som Nr. 2 paa de 22 778 Stemmesedler, der havde Lloyd George som Nr. 1, og de 16 793 Stemmer udover Kvotienten blev derefter udtaget forholdsmæssigt af de forskellige Nr. 2'eres Bunker, hvorved disse Kandidaters Stemmetal steg til det i Tab. for 2. Optælling angivne Resultat. Ved Hjælp af Stemmer overført fra Lloyd George blev Grey valgt som Nr. 3. Overføringen af Bonar Law's og Greys Overskud ved 3die og 4de Optælling førte derimod ikke til noget Valg.

Man udslettede nu Navnene paa Amery og Cecil — som stod med færrest Stemmer paa de henholdsvis 299 og 1 305 Stemmesedler, hvor de stod som første gældende Navn, herved blev Chamberlain valgt. Som det vil ses, havde 1 626 sat ham som Nr. 1; at Lloyd Georges Overskud fik han kun 26 Stemmer, af sin Parti-fælle Bonar Laws overskydende Stemmer 3 673, 71 fra Grey og endelig 696 af de paa Amery og Cecil afgivne Stemmer. Paa samme Maade blev ved 6te Optælling Burt valgt efter Udslettelsen af Barnes, medens Udslettelsen af Carson ved 7de Optælling ikke førte til noget Valg. Mond, der herefter stod med færrest Stemmer, var nu udelukket fra at blive valgt, og de to sidste Pladser tilkom derefter de to resterende Kandidater: Snowden og Redmond.

Hvor det ikke kan paavirke Resultatet, letter man ved den engelske Metode Opgørelsen (sammenlignet med vor Landstingsvalgmaade) ved samtidig at foretage to Operationer — jfr. den samtidige Udslettelse af Amery og Cecil ved 5te Optælling, da de tilsammen havde færre Stemmer end den Kandidat, der har 3die færrest Stemmer -- og Undladelsen af at overføre Burts og Chamberlains Overskud, da disse dog ikke er tilstrækkelige til at Mond kan blive valgt. Hvis man imidlertid er bange for, at disse Lettelser i Regne- og Tællearbejdet skal bringe Forvirring, kan de uden stor Skade udelades.

Andræs Metode, saaledes som den findes med Hensyn til Landstingsvalg i den ny Valglov, maa for at være anvendelig ved store, direkte Valg nødvendigvis ændres paa mindst to Punkter. Ved Valg i almindelige Foreninger, hvor der ikke findes bestemte Partier, kan den derimod særdeles godt anvendes uændret.

For det første vil ved Valg i en Kreds med f. Eks. 50 000 eller 100 000 Vælgere en Fremtagen af Stemmesedlerne enkeltvis i Rækkefølge til Sortering o. s. v. tage alt for lang Tid. Stemmesedlerne maa derfor f. Eks. i Overensstemmelse med den foran fremstillede engelske Metode efter at være blandede, deles ud til flere Valgmedhjælpere, der samtidig udfører Sorterings- og Optællingsarbejdet. Heraf følger, at man ikke som nu inden samtlige Stemmesedler er gennemgaaede og sorterede, erklærer den ene Kandidat efter den anden for valgt. Samtlige Stemmesedler maa først sorteres. Derefter undersøges det, hvem der straks har opnaaet det tilstrækkelige Antal Stemmer til at erklæres valgt.

Dernæst foretages Sortering af disses Overskud til næste Kandidat paa Stemmesedlerne. Dernæst igen Opgørelse af de samlede Stemmetal o. s. v. Man gaar saaledes trinvis frem med skiftevis Sortering af Bunker af Stemmesedler og Opgørelsen af det foreløbige Valgresultat.

For det andet maa der ved direkte Valg træffes særlige Foranstaltninger for at hindre, at Partierne spilder Stemmer, ved at deres Vælgere ikke sætter Nummer ved tilstrækkelig mange Navne. Sætter en Vælger f. Eks. kun Nr. 1 ved Partiets populæreste Kandidat, som faar langt flere Stemmer, end han behøver, vil Stemmen være spildt for Partiet, saafremt Stemmesedlen kommer med i den paagældende Kandidats Overskud af overflødige Stemmer. Det samme vil ske, hvor en Vælger kun sætter Nummer ved en eller et Par Kandidater med særlig smaa Chancer, saaledes at Stemmesedlen ikke, efter at de paagældende er udslettede, kan overføres til en tredie af Partiets Kandidater, som har Stemmer nok til at hans Valg staar paa Vippen. Den foran fremstillede engelske Metode og de andre forbedrede Former af Andræ's Metode (den amerikanske og tasmanske) hindrer Stemmespildet i det første af de nævnte Tilfælde ved fortrinsvis at lade de Stemmesedler, der er udtømte efter Valget af en Kandidat, medgaa til dette Valg og tage Overskudet blandt Stemmesedler, som har flere Navne. De indeholder derimod intet Middel mod det maaske lige saa farlige Spild af Stemmer, ved at Vælgeren udelukkende stemmer paa en eller flere Dumpekandidater eller i alt Fald undlader at stemme paa Partiets Kampkandidat.

Her skal imidlertid foreslaaes en Form af Andræs Metode, som foruden at dække Partierne mod Stemmespild som Følge af, at deres Vælgere ikke sætter tilstrækkelig mange Numre paa Stemmesedlen — gør Afstemningen lettere og Stemmesedlen mere overskuelig for Vælgerne, og giver selve Partierne Lejlighed til uden Tvang at øve en rimelig Indflydelse paa Udvalgelsen af Personerne.

Medens Andræs Metode iøvrigt benyttes, tillades det flere Kandidater at opstille sig sammen paa en Partiliste med den Virkning, at Stemmesedler, som ellers vilde gaa til Spilde som udtømte, uden nærmere Angivelse fra Vælgeren regnes til gode for Kandidater af det Parti, til hvilket den Partikandidat, som Vælgeren først har stemt paa, hører. Kandidaterne tages her i den Orden, hvori de staar paa Partilisterne.

Som man vil se, drejer det sig om en Kombination af Andræs Metode og Listesystemet, hvori Andræs Metode danner Hovedbestanddelen og Listerne kun er en Reserveforanstaltning¹⁾.

Metoden er følgende:

1) Kandidaterne kan enten anmeldes enkeltvis eller flere Kandidater kan i Fællesskab med alles Sam-

¹⁾ Samme Maal har jeg i Artiklen om Forholdstalsvalg i Gads Magazin 1913 søgt naaet med d'Hondts Fordeling mellem Lister som Udgangspunkt. Ved: 1) Listeforbund og „Støtte“, 2) ligesom af d'Aviella og La Chesnais foreslaaet at anvende Andræs Metode indenfor Listerne, 3) anvende Andræs Metode paa Løsgængere udenfor Listerne, saaledes at overskydende Stemmer kan gaa over til disse. Fordelen ved det her fremsatte Forslag er imidlertid, at det er langt mere enkelt, idet Valgudregningen helt igennem bygger paa den forbedrede Andræske Metode, og Listerne kun tages som et Udtryk for Vælgernes stiltiende Ønske. Jvf. ogsaa Tenows Forslag til Forbedring af den svenske Metode.

tykke anmeldes som en Liste i en bestemt Rækkefølge. Ved at foreskrive et tilstrækkeligt Antal Stillere kan man sikre sig mod, at der kommer for mange Kandidater, specielt udenfor Listerne; disse kan man give nogen Rabat med Hensyn til Antal af Stillere. Ogsaa Kandidater, der opstilles paa Lister, bør af Hensyn til det personlige Forhold have egne Stillere.

2) Oversigten for Vælgerne lettes yderligere, hvis Listerne maa have Partinavne, som trykkes paa Stemmesedlerne. (Misbrug heraf kan vanskeligt tænkes. Indleveres der f. Eks. to Lister med Navnet Venstre, kaldes de paa Stemmesedlen „Venstre A“ og „Venstre B“).

3) Det bør tillades en Liste at erklære, at dens overflødige Stemmer overføres til en eller flere andre Lister i Rækkefølge. Selv hvor der ikke bestaar egentlige Alliancer mellem Partierne, er det kun naturligt, at disse hellere samvirker om Besættelsen af de sidste Pladser, end lader dem gaa til Partiernes værste Modstandere. Dette Samarbejde vil navnlig faa Betydning, hvis hver Kreds kun skal vælge forholdsvis faa, f. Eks. 5—6 Repræsentanter. Hvis et Parti kan faa valgt — maaske én — er det en forholdsvis væsentlig Opgave at hjælpe nærstaaende Kandidater. Hjælpen til andre kommer ikke mindst Partiet selv tilgode, idet mange Vælgere bedre tør stemme paa Partiet, naar der er denne Garanti mod Stemmespild.

4) Kandidaternes Navne trykkes paa Stemmesedlerne samlede i Lister i den af Partierne bestemte Orden (eventuelt med Partinavn og Angivelse af, hvorledes Partierne vil støtte hinanden). Kandidater, der er anmeldt enkeltvis udenfor Listerne, sættes nederst paa

Stemmesedlerne, eventuelt under Overskriften „udenfor Partierne“ eller lignende.

En Stemmeseddel kan f. Eks. se saaledes ud:

		Nr.
Social-Demokrater. Støtter „De Radikale“.	A. A. Andersen.....	
	B.	
	C.	
Venstre.	D.	
	E.	
De Radikale. Støtter „Social-Demokrater“.	F.	
	G.	
	H.	
Højre. Støtter „Venstre“.	J.	
	K.	
Udenfor Listerne.	L.	
	M.	

Eksempelvis kan nævnes, at en ren Partistemmeseddel, der kun har et Ettal udfor A, faktisk vil betyde en Afstemning efter Andræs Metode: ¹⁾ A, ²⁾ B, ³⁾ C, ⁴⁾ F, ⁵⁾ G, ⁶⁾ H. En Stemmeseddel med: ¹⁾ G, ²⁾ E vil, hvis den ikke medgaar til disses Valg, eventuelt blive overført til: ³⁾ F, ⁴⁾ H, ⁵⁾ A, ⁶⁾ B, ⁷⁾ C. — En Løsgængerstemme: ¹⁾ L, ²⁾ K vil eventuelt blive overført til Højres anden Kandidat: ³⁾ J og derefter til Venstre: ⁴⁾ D, ⁵⁾ E. — Og endelig kan en Højremand frigøre sig helt fra Partiets Støtte af Venstre ved f. Eks. at stemme: ¹⁾ J, ²⁾ K, ³⁾ L, ⁴⁾ G, og hvis han vil være hel sikker: ⁵⁾ M, ⁶⁾ F, ⁷⁾ H, ⁸⁾ A, ⁹⁾ C, ¹⁰⁾ B.

5) Afstemningen sker aldeles som ved de andre Former af Andræs Metode ved at sætte Tallet 1 ved

den Kandidat, man helst vil have valgt, og eventuelt 2, 3, 4 osv. ved de følgende. Da der ikke her kan ske Stemmespild for Partierne, kan Valgloven, hvis dette ønskes, foreskrive, at der højst anvendes Nr. 1, 2 og 3. Der hersker fuld Frihed i Nummereringen af Kandidaterne uden Hensyn til Listerne.

6) Stemmesedlerne sorteres efter første Navn (Nr. 1-er).

7) De enkelte Kandidaters Stemmetal optælles — lægges sammen — og den tilstrækkelige Kvotient udregnes. Allerede paa dette Tidspunkt kan Valgets politiske Hovedresultat med ret stor Sikkerhed beregnes. Medens Valgopgørelsen iøvrigt foretages for To-Amts- eller Amtskredsen, kan Sorteringen efter Nr. 1-er foretages paa Valgafteinen for de enkelte Afstemningssteder. De valgte bør ogsaa vide, hvor deres Vælgere bor.

8) Kandidater, hvis Stemmetal naar Kvotienten, erklæres valgt, og deres Overskud overføres efter Reglerne i Punkt 9—11.

9) De Stemmer, der som overskydende skal overføres, tælles, efter at den valgte Stemmesedler omhyggeligt er blandede, oven af den samlede Bunke af Stemmesedler med den paagældende Kandidat som Nr. 1 (Topoverføring). (Forholdsmæssig Fordeling af Overskudet kan, hvis det ønskes, gennemføres ved en Kombination med den forannævnte engelske eller tasmanske Metode).

10) Den valgte Navn udslettes paa de overskydende Stemmesedler, og disse sorteres efter Navnet paa de Kandidater, der nu staar øverst.

Stemmesedler, der ikke har flere nummererede Kandidater tilbage, regnes til Fordel for Kandidaterne

af den Liste, den første af de paa en Liste opførte Kandidater, som Stemmen er afgivet for, hører til. Kandidaterne paa Listen følger herved efter hinanden i den Orden, i hvilken de er opført paa denne. (Allerede valgte eller udslettede Kandidater forbigaaes naturligvis). Har Vælgeren først stemt paa en eller flere Løsgængere og derefter paa en Partikandidat, er det dennes Liste, Stemmesedlen vil komme til at gavne, saafremt den ikke fører til Valg af nogen af de Kandidater, Vælgeren har stemt paa.

De omhandlede Listestemmer samles under Optællingen i Bunker for sig. Da Rækkefølgen af de senere Kandidater her paa Forhaand er kendt, behøver disse Stemmesedler ikke at optælles og sorteres paany ved eventuelle senere Optællinger. (Det vil formentlig give en Lettelse i Udregningen af Valgresultatet straks at udsortere de Stemmesedler, der kun har Nr. 1).

11) Ved Overføringen af overskydende Stemmer tages nu en forholdsmæssig Andel af Listestemmerne og de øvrige Stemmer, der er medgaaede til den paagældendes Valg. Hvilke enkelte Stemmesedler indenfor de to Bunker, der skal overføres, lader man bero paa Tilfældet, idet man ganske simpelt tæller det ønskede Antal op af Toppen paa Bunken („Topoverføring“).

12) Valgudregningen foretages iøvrigt ganske som ved Landstingsvalgene og de andre moderne Former af Andræs Metode. Naar alle Overskud er overført, og ikke flere herved kan naa Kvotienten, begynder den sukcessive Udsletning af de Kandidater, der har færrest Stemmer, og hermed vedblives, til enten det tilstrækkelige Antal Kandidater har naaet Kvotienten,

eller der ikke er flere Kandidater tilbage, end der endnu er Pladser at besætte.

Efter denne Metode er den Andræske Stemmeoverføring og Afstemningsfrihed fuldt ud herskende. Listerne giver kun en Reserve-Rækkefølge af Kandidater, som man forudsætter, Vælgerne vil sætte Pris paa, hvis Stemmesedlen skulde blive udtømt. Listerne hjælper de mindre vidende eller mindre omsorgsfulde Vælgere til at faa det størst mulige Udbytte af deres Stemme — og de gør det samtidigt overflødigt for de fleste at bekymre sig med at sætte et absolut tilstrækkeligt Antal Numre. Desuden hjælper Listerne til at orientere Vælgerne med Hensyn til Kandidaternes Partistandpunkt. Nogle Vælgere kender maaske kun en enkelt eller slet ingen af Kandidaterne. Partiorganisationerne faar noget større Indflydelse. Derimod paalægger Listerne ikke nogen Vælger en Tvang, som han ikke kan unddrage sig, saafremt han vil gøre sig den Ulejlighed at sætte flere Numre paa sin Stemmeseddel. Listens Ret til eventuelt at nyde godt af en Stemme, svarer til fjernere beslægtedes Arveret; — den maa vige for Arveladerens udtrykkelige, testamentariske Ønske.

Vælgernes Adgang til fuldtud at træffe Bestemelsen om den endelige Rækkefølge af Partiets Kandidater vil maaske i mange Tilfælde kun virke som en Sikkerhedsventil — eller en Strømpil, som faar Partibestyrelsen til at sætte de Folk øverst paa Listen, der er mest Stemning for at faa valgt.

Metoden synes at give en saa elastisk Kombina-

tion mellem Listevalget og Andræ's Metode, at den, efter hvad der tiltrænges i det enkelte Tilfælde, kan virke paa den ene eller paa den anden Maade; — enten saaledes, at Vælgerne betragter og behandler Metoden som virkelig Andræsk, eller at den væsentlig kommer til at svare til Listevalg. Metoden vil derfor efter de Erfaringer man gør, og den Trang, der viser sig hos Vælgerne, ved en senere Revision kunne udvikles i den ene eller anden Retning, uden at der sker noget større Spring.

Valg af Stedfortrædere kan ske uden Besvær for Vælgerne, hvis det tillades Kandidaterne selv hver at opstille sin faste Række af Stedfortrædere. Hvis man imidlertid ønsker, at Vælgerne skal have Afgørelsen af Stedfortræderspørgsmaalet, kan benyttes samme Metode som ved Landstingsvalgene.

Hvilken Grad af Forholdsmæssighed man vil opnaa ved Andræ's Metode — enten den anvendes i den engelske Form eller efter sidstnævnte Forslag forbindes med Partilister — vil i ikke ringe Grad bero paa, hvor mange Repræsentanter der skal vælges i hver Kreds. I nedenstaaende Tabel VIII er Metoden paa Grundlag af Partiernes Antal Valgmænd ved Landstingsvalget tænkt anvendt dels paa 20 Amtskredse, dels paa 12 Kredse, der bortset fra Hovedstaden, Bornholm og Færøerne hver omfatter to Amter.¹⁾ Resultatet er følgende:

¹⁾ Fordeles Mandaterne efter Folketal, har man:

Amtskredse: Hovedstaden: 29, Københavns Amt: 7, Frederiksborg Amt: 5, Holbæk A: 5, Sorø A: 5, Præstø A: 5, Bornholm A: 2, Maribo A: 6, Svendborg A: 7, Odense A: 8, Vejle

tatet bliver noget forskelligt efter Partiernes Stilling til hinanden. Der er tænkt følgende fem Kombinationer:

Tabel VIII.

	Konservative	Venstre	Radikale	Social-Demokrater	Tilsammen	
Forholdsmæssig Fordeling	28	45	24	43	140	
Amtskredse	A. Hvert Parti for sig	26	47	22	45	140
	B. Samling om Midten	23	52	25	40	140
	C. To Hovedgrupper	25	49	23	43	140
	D. Radikale og Socialister . .	24	45	24	47	140
	E. Antisocialistisk Alliance . .	25	52	23	40	140
To-Amtskredse	A. Hvert Parti for sig	27	47	22	44	140
	B. Samling om Midten	25	48	24	43	140
	C. To Hovedgrupper	27	47	22	44	140
	D. Radikale og Socialister . .	26	46	22	46	140
	E. Antisocialistisk Alliance . .	26	49	22	43	140

A) Partierne optræder hver for sig. B) Samling om Midten (Konservative hjælper med deres oversky-

A: 7, Aarhus A: 5, Skanderborg A: 5, Randers A: 6, Aalborg A: 8, Hjørring A: 6, Thisted A: 4, Viborg A: 6, Ringkøbing A: 7, Ribe A: 6, Færøerne: 1.

To Amtskredse: Hovedstaden: 29, København—Frederiksborg A: 12, Holbæk—Sorø A: 11, Præstø—Maribo A: 11, Bornholm A: 2, Svendborg—Odense A: 15, Vejle—Ribe A: 13, Aarhus—Skanderborg A: 10, Randers—Aalborg A: 14, Hjørring—Thisted A: 10, Viborg—Ringkøbing A: 12, Færøerne: 1.

Saafrømt man under Hensyn til „Befolkningstætheden“ tager et Par Mandater fra Hovedstaden og giver til de vestjydske Amter, vil dette naturligvis virke noget forstyrrende paa Fordelingen mellem Partierne.

dende Stemmer Venstre, og hvis Venstre ikke faar Brug for Stemmen, de Radikale mod Socialisterne, d. v. s. de stemmer: K, V, R, Venstre stemmer: V, R, K, de Radikale stemmer: R, V, S, og Socialisterne: S, R, V). C) Samling i to Hovedgrupper (Konservative stemmer: K, V, R; Venstre V, K, R; Radikale: R, S, V; Socialister: S, R, V). D) Radikale og Socialister i Alliance, iøvrigt ingen Støtte mellem Partierne (Radikale stemmer: R, S; Socialister: S, R). E) Antisocialistisk Alliance (Konservativ: K, V, R; Venstre: V, R, K; Radikal: R, V, K; Socialister: S).

Gennemsnitlig er der ved Valg i Amtskredse i Eksemplet for de fem udregnede Kombinationer et Underskud (og et tilsvarende Overskud) i Repræsentation paa $5\frac{3}{5}$ Medlemmer og ved To-Amtskredse paa $3\frac{2}{5}$. Ved det heldige Folketingsvalg i Aar var Total-Underskudet, bortset fra de smaa Partier, som der her ikke er regnet med, 5. Ser man paa de to Hovedgrupper af Partier under ét, er Underskudet for Amts- og To-Amtskredse $2\frac{1}{5}$ og 1 Mandat. I alt Fald i To-Amtskredse maa det siges, at der opnaaes en meget tilfredsstillende forholdsmæssig Fordeling af de 140 Medlemmer. Den fuldt nøjagtige Fordeling opnaas vel næppe saa ofte som ved Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse — men til Gengæld er man sikret mod store Udsving fra den rette Fordeling. Benyttes To-Amtskredse, bliver alle 4 store Partier repræsenterede i samtlige Kredse, bortset fra Bornholm og Færøerne.

Karakteristisk for Andræ's Metode er den lette Adgang, den giver til et begrænset Samarbejde mellem Partierne ved Besættelsen af de sidste Pladser,

Restpladserne. Særlig hvis det forlanges, at Forholdstalsvalg skal ske i Amtskredse, vil det være af Betydning, at flere Partier uden at miste deres Selvstændighed er i Stand til at samvirke om Besættelsen af Restpladserne. Andræs Metode virker ved Besættelsen af den sidste Plads, ligesom Omvalgsmetoden i Enkeltmandskredse virker for samtlige Pladser. Hvert Parti prøver først at faa sin egen Kandidat ind, men hvis det bliver nødvendigt, viger den svageste, og alle Stemmer samles om den stærkeste af to nærstaaende Kandidater.

Sidste Mandat i Kredsen tilfalder Flertallet af de ikke allerede repræsenterede Vælgere, ligemeget om dette Flertal oprindelig er samlet om én Kandidat eller er spredt over flere Kandidater og i flere Partier. Samarbejdet mellem Partierne gøres let, samtidig med at de beholder deres indre Frihed.

Medens Valget af de sidste Kandidater vil faa noget af det samme Samlings- eller Kompromispræg som Omvalg i Enkeltmandskredse, vil selve disse Pladser i adskillige Tilfælde dog kunne tilfalde Kandidater, hvis Standpunkt ligger et Stykke fra Midten (fordi det kun drejer sig om de endnu urepræsenterede Vælgere); — og de allerfleste vælges her uden Kompromispræg.

Stemmeoverføringen fra Parti til Parti virker til, at den enkelte Kreds's samlede Repræsentation kommer til at svare bedre til Vælgerbefolkningens Standpunkter end ved almindeligt Forholdstalsvalg efter Lister, og herved sikres formentlig ogsaa bedre end ved rent Listevalg, at Tingets Flertal kommer til at svare til hele Befolkningen. Ved Listevalg kan de enkelte Partier muligvis blive nøjagtigere repræsen-

terede i Forhold til deres Stemmetal i hele Landet. En Sammenligning mellem Forholdsmæssigheden ved Andræs Metode og ved Listevalg lader sig iøvrigt vanskeligt foretage. Ved Listevalg og Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse fremtræder Partierne tilsyneladende som skarpt adskilte Enheder med givne Stemmetal, der tillader en nøjagtig Fordeling. Men Udgangspunktet er her upaalideligt, Tallene oplyser intet om Mellemlandpunkter, Samarbejde mellem Partierne, — og om ikke Vælgere af taktiske Grunde har stemt paa et Parti, de slet ikke hører til. Ved Andræs Metode kan man derimod vente, at Stemmesedlernes Nr. 1-er skal give et temmelig paalideligt Billede af Vælgernes virkelige Standpunkt, medens det af Stemmeoverføringen og det endelige Resultat fremgaar, hvilke subsidiære Ønsker de forskellige har, og hvilket Samarbejde der har fundet Sted. Medens de andre Metoder begaar Fejl ved at forhøje nogle Brøker til Hele og kaste andre helt bort — formindsker Andræs Metode Fejlen ved at samle beslægtede Brøker til Hele eller ialtfald at samle Smaabrøker til større Brøker.

Rent partimæssigt set maa det antages, at Andræs Metode kan have smaa Fordele for Midterpartierne og for enkelte Kandidater eller Smaagrupper mellem de større Partier.

Iøvrigt vil Fordelingen paa Grundlag af den tilstrækkelige Kvotient blive en Mellemting mellem Fordelingen efter d'Hondts Regel og største Brøks Metode, nærmere den første end den sidste. Og de store Partier vil derfor gennemsnitlig faa lidt mere ud af deres Stemmer end de smaa. — Det lod sig meget vel gøre at gaa over til største Brøks Metode ved at

erstatte den tilstrækkelige Kvotient med den fulde Kvotient; men den rent fordelingsmæssige Fordel, der herved eventuelt kunde vindes, vilde vistnok mere end opvejes ved andre Ulemper. Metodens Elasticitet og fri Bevægelighed til Stemmeoverføring vilde indskrænkes, idet en Kvotient, der er højere end den nødvendige, vil gøre Partiernes bange for at sætte Stemmer til ved at anbringe for mange Stemmer paa en enkelt Kandidat (jfr. tidligere Landstingsvalg).

Ved at gøre Kredsene tilstrækkeligt store, lader Fejlen i Fordelingen sig begrænse til et Minimum.

Anvendelse af Tillægsmandater i Forbindelse med Andræs Metode maa derimod fraraades. Fordeles de paa Grundlag af Stemmerne ved første Optælling (Nr. 1 paa Stemmesedlerne), vil de smaa Grupper, der intet Valg opnaar i Kredsene, baade faa Lejlighed til at øve subsidiær Indflydelse paa Kredsvalgene og faa deres egne Repræsentanter valgt ved Stemmer samlede fra hele Landet. Og gives Tillægsmandaterne til Stemmer, der ikke medvirker ved noget Valg, vil de opløse Samarbejdet om Besættelsen af de sidste Pladser og i Lighed med Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse af Suppleringsmandaterne skabe en særlig „Valgkreds“ for hele Landet med højere Stemmetal pr. Valgt end gældende i de virkelige Kredse. Da de smaa Grupper ofte vil staa udenfor Kampen om Flertallet, vil Suppleringsmandaterne kun i mindre Grad hjælpe til sandt Flertal i Rigsdagen. Muligheden for forskellig Valgdeltagelse i Landets Hoveddele taler ogsaa mod Tillægsmandater.

Andræs Metode synes at give en mere tilfredsstillende Form for Enkeltmandsvalg end nogen anden

Flertals- eller Forholdstals-Valgmaade. Ved simpelt Flertalsvalg opnaar den valgte i hver af Landets Folketingskredse i Regelen kun et lille Flertal eller et stort Mindretal af de afgivne Stemmer. Og af dem, der stemmer paa en Kandidat, gør mange det uden stor Begejstring, blot for ikke at faa en endnu værre Kandidat valgt. Ved Andræs Metode vil Kredsens første Repræsentanter i Reglen blive valgt af Folk, der alle har sat vedkommende som Nr. 1 — blandt mange Kandidater. De følgende valgte vil i stigende Grad faa Stemmer fra Vælgere, der har sat en anden af Partiets Kandidater som Nr. 1 og vedkommende som Nr. 2 eller 3. Først det sidste Par af Kredsens Repræsentanter vil delvis blive valgt ved Hjælp af Stemmer tilhørende andre Partier. For at blive valgt, maa man for det første samle mange Vælgere om sig — op mod $\frac{1}{110}$ af alle Vælgere i Landet. Og for det andet gennemføres Valget hovedsagelig af Vælgere, hvis Standpunkt virkelig svarer til Rigsdagsmandens. Det personlige Forhold mellem Rigsdagsmand og Vælger er altsaa for saa vidt stærkt. Rigsdagsmanden kan derimod ikke her med samme Sikkerhed som ved Enmandssystemet pege paa den Kreds, der har valgt ham; — dog har han ogsaa her sine særlige Vælgere og sin særlige Kreds. I den To-Amtskreds eller Amtskreds, hvori Valget foregaar, vil særlig Partier med landlige Vælgere vel give deres Kandidater hver sit Agitations- og Arbejdsomraade. For Partier, der har deres Vælgere spredt over forskellige Erhverv, vil det maaske være mere naturligt, at Kandidaterne hver lægger sig særlig efter en erhvervsmæssig Gruppe. Ved at Partierne ikke i en Række af Enkeltmands-

kredse spilder alle deres Stemmer, men Stemmerne fra hele den store Valgkreds tæller med ved Besættelsen af Partiets Pladser, opnaa Partiet overalt lokal Repræsentation, fordelt tæt eller tyndt over Kredsen og Landet ligesom Partiets Vælgere. Et stort Parti, der f. Eks. kan vælge fire Repræsentanter i en Kreds, har maaske sine Vælgere fordelt i fire nogenlunde skarpt adskilte Distrikter, dog saaledes at Vælgere, der ikke synes om Kandidaten fra deres Egn, stemmer paa en af de andre af Partiets Kandidater. Repræsentanten for et mindre Parti, der kun kan vælge én i Kredsen, samler derimod Stemmer fra hele Omraadet; i en Del af dette har der maaske været en anden Kandidat, som ikke har opnaaet tilstrækkelig mange Stemmer, og hvis Stemmer derfor er gaaet over til den valgte. Hvor der er politiske Modsætninger indenfor Partiet, kommer alle Partiets Vælgere til at afgøre, hvilken Repræsentation de forskellige Grupper skal have. En Del Vælgere med overvejende lokale eller standsmæssige Interesser vil formentlig uden Hensyn til Parti stemme paa Kandidaten fra deres eget Sogn eller deres eget Fag. Ved at Antallet af Kredsenes Rigsdagsmænd er ret begrænset, og ved at der kræves et ikke ubetydeligt Antal Stillere, vil ikke alle mulige Smaagrupper og Specialiteter kunne faa valgt egne Folketingsmænd, men de kan dog øve en Indflydelse paa Valget i de Retninger, der særlig interesserer dem.

Mens Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse kun har været prøvet en enkelt Gang i Praksis og hidtil ikke har været Genstand for teoretisk Undersøgelse,

foreligger der et stort praktisk og teoretisk Materiale om Andræs Metodes Virkemaade og Svagheder.

Forfattere paa det europæiske Fastland, der beskæftiger sig med Valgmaader, bliver ofte hurtigt færdig med Andræs Metode, idet de peger paa en eller et Par af de iøjnefaldende Mangler ved Metoden i dens oprindelige Form. En Del af disse Mangler er afhjulpne ved de foran omtalte forbedrede Former, men der bliver dog flere let paaviselige Fejl tilbage. Disse viser sig imidlertid ved nærmere Undersøgelse ikke at betyde saa meget, som man i første Øjeblik kan være tilbøjelig til at tro. Hovedpunkterne i den følgende mere detaillerede Gennemgang er givet i Resumé S. 380.

1. Fordelingsmaaden. For en Del Angribere synes det væsentlige at være, at Metoden ikke benytter d'Hondts Fordeling. Anvendelsen af den tilstrækkelige Kvotient giver dog næppe et herfra meget afvigende Resultat og Andræs Metode giver som Følge af den Samvirken om Besættelsen af Restpladserne, som den giver Adgang til, formentlig som Helhed en Repræsentation, der svarer fuldt saa godt til Stemningen i Folket, som Listemetoder med de mest ufejlbarlige Fordelingsregler, jfr. ovenfor.

2. Tilfældighedsmomentet. Den mest omtalte Indvending mod Andræs Metode er vistnok, at den Orden, hvori Stemmesedlerne tilfældigvis bliver taget frem, kan faa en Indflydelse paa Valgresultatet.

Er der afgivet flere Stemmer end Kvotienten paa en Kandidat, vil det, hvis der ikke som ved den engelske Metode gøres noget herimod, bero paa Tilfældet, hvilke enkelte Stemmesedler, der kommer med i Overskudet. — Man vilde komme til meget uretfærdige Resultater, hvis man kunde tænke sig, at samtlige Stemmer i en af de først valgte Overskud gik til en enkelt af de Kandidater, der var opført som Nr. 2 paa de paagældende Stemme-

sedler, medens de til den paagældendes Valg forbrugte Stemmer helt eller væsentligst bestod af Stemmesedler med en anden Kandidat som Nr. 2. Noget saadant er dog i Følge Sandsynlighedsregningen og den erfaringsmæssige statistiske Regelmæssighed saa godt som udelukket — hvor det ikke drejer sig om ganske smaa Tal; — forudsat at Stemmesedlerne fra de forskellige lokale Stemmesteder er godt blandede. Er der f. Eks. afgivet 10 000 Stemmer paa A og Kvotienten er 6 000, og der af de 10 000 er 4 000 Stemmer: ¹) A ²) B og 6 000 ¹) A ²) C, skulde de 4 000 Stemmers Overskud, hvis det deltes nøjagtigt forholdsmæssigt, bestaa af 1 600 Stemmer: ¹) A ²) B og 2 400 ¹) A ²) C. En Afvigelse herfra vil rimeligvis indtræde, men i 2 af 3 Tilfælde vil den være under 20, d. v. s. $\frac{1}{3}\%$ af Kvotienten, og i 9 af 10 Tilfælde vil Afvigelsen være mindre end 30 og i 1999 af 2 000 mindre end 60, d. v. s. mindre end 1% af Kvotienten, (jfr. J. Parker Smith's Afhandling, trykt som Appendix VI i Humphreys' „Proportional Representation“).

Da Muligheden for, at Tilfældet kan komme til at spille en Rolle, beror paa Overføringen af Overskudet fra samme valgte Kandidat til flere, der er opført lavere paa de Stemmesedler, paa hvilke vedkommende staar øverst, vil Tilfældet kun kunne komme til at spille en Rolle mellem Kandidater, der staar hinanden saa nær, at deres Vælgere sætter samme Kandidat i Spidsen af Stemmesedlen — eller i alt Fald ikke sidst paa denne. I Fordelingen mellem skarp adskilte Partier eller Grupper spiller Tilfældet altsaa ingen Rolle; — det er kun indenfor Grupper, hvor der finder en Krydsafstemning Sted, at Tilfældet muligvis kan faa Betydning; — og netop paa dette Omraade — ved Fordelingen indenfor Partierne og ved Besættelsen af „Restpladserne“ — er Andræs Metode paa Grund af sine øvrige Egenskaber saa langt mindre vilkaarlig end andre Metoder.

De Rester af Tilfældighedsmomentet, der kan blive tilbage ved store Valg, maa iøvrigt antages at være langt mindre end den uvedkommende Paavirkning af Valgresultatet, som f. Eks. Bestemmelsen af Ugedagen for Valget indeholder, for slet ikke at tale om Kredsenes Afgrænsning.

Ved at anvende ovenfor omtalte „engelske“ eller „tasmanske“ Metode kan Tilfældighedens mulige Indvirkning — i det væsentlige eller fuldstændigt — udelukkes, hvis man da virkelig finder, at det trods alt kan betale sig.

3. **Andræs Metodes Besværlighed for Vælgere og Valgbestyrelse.** Andræs Metode kræver nødvendigvis noget længere og mere udviklede Regler end den overordentlig simple Listemetode, vi anvender ved vore kommunale Valg eller den Belgiske Metode, hvor der stemmes paa én Liste og én Kandidat paa denne.

Vil man have en mere fuldkommen Listemetode, naar man dog let til Regler, hvis Længde og Indviklethed overgaar de simple Former for Andræs Metode.

For Vælgerne er Andræs Metode ikke svær at finde ud af. Det gælder blot om efter sin Overbevisning at sætte Nr. ved Kandidaterne i den Rækkefølge, hvori man ønsker dem valgt. De Fordele, der kan naas ved uoprigtig, taktisk Afstemning, er her saa smaa og usikre, at de kun sjældent er Omtanke værd.

Antallet af Stemmesedler, der er ugyldige paa Grund af fejl Udfyldning, er — erfaringsmæssigt — lille ved Andræs Metode. Ved en Regel om, at den første Del af Nummereringen regnes for gyldig, selv om der er Uoverensstemmelser og Fejl i Slutningen, vil alle Stemmesedler, der blot indeholder ét Ettal, tælle med.

Hvis man da ikke, som foran foreslaaet, forbinder Andræs Metode med Lister — kræves det, at Vælgerne for at undgaa Stemmespild, skal sætte „tilstrækkelig mange“ Numre. Hvor mange dette er, kan være svært at sige i det enkelte Tilfælde. Saafremt Stemmesedlen kun indeholder Navne paa Kandidater, der er sikre paa at blive valgt, er Vælgeren nogenlunde sikker paa, at hans Stemme ikke gaar til Spilde for Partiet: Stemmesedlen vil medgaa til Dannelsen af Kvotienten og dermed forøge Overskudet til Partiets andre Kandidater. Hvis Stemmesedlen derimod ikke udelukkende indeholder Navne paa sikre Kandidater, maa Vælgerne enten have Besvær med for en Sikkerheds Skyld at sætte adskillige Numre, hvoraf der kun er forsvindende Sandsynlighed for, at de sidste skal faa Be-

tydning — eller de udsætter sig for, at deres Stemme maaske gaar til Spilde som udtømt.

Spørgsmaalet om de højere Numre paa Stemmesedlerne er foruden af Betydning for det mulige Stemmespild, ved at Stemmesedlerne bliver udtømt, (og dermed det Arbejde, der kræves af Vælgerne med at sætte „tilstrækkelig“ mange Numre —) af Betydning for Størrelsen af det Arbejde, der kræves af Valgbestyrelsen for at udfinde Valgresultatet. — Jo flere Stemmesedler med overførte anden og tredje Stemmer, der skal sorteres og optælles paa ny, des større Besvær ved Udregningen af Valgresultatet.

Det gaar imidlertid her ligesom ved Tilfældighedsmomentet, at man ved en nærmere Undersøgelse bliver overrasket over, at de senere Stemmer kun tæller saa relativt lidt i Valgresultatet. Ved de tidligere Tasmanske Valg fordeltes de Stemmer, der havde ført til Valg af Kandidater, sig i 73.8 % første Stemmer, 14.0 % anden, 5.1 % tredje, 2.9 % 4de, 1.4 % 5te og henholdsvis 0.8—0.9—0.8 og 0.3 % 6te, 7de, 8de og 9de Stemmer. Selv om Stemmer Nr. 3, 4, 5 o. s. v. i visse Enkelttilfælde kan faa Betydning for Valgresultatet, ligger det gennemsnitlige Antal Gange, en Stemmeseddel kommer i Betragtning, lavt. Gennemsnitstallet, der fremkommer ved at dividere det samlede Stemmetal op i Summen af samtlige Stemmer (Nr. 1) ÷ Summen af overførte Nr. 2-Stemmer ÷ Summen af de overførte Nr. 3-Stemmer o. s. v., er for det engelske Proportional Representation Societies to Prøvevalg ca. 1.8. For de virkelig afholdte Valg i Syd-Afrika og Tasmanien synes Tallene næppe at være større.

Forbindes Metoden med Lister, vil en Del af Optællingsarbejdet iøvrigt blive sparet. Sammenlignet saavel med adskillige andre Former for Forholdstalsvalg som med flere Former for Flertalsvalg er et Par Optællinger for hver Stemmeseddel let sluppet. Den tidligere Form for Flertalsvalg i Kommunerne krævede f. Eks. lige saa mange Optællinger for hver Stemmeseddel, som der skulde vælges Repræsentanter.

Hvis Valgresultatet bekendtgøres i den i Tabel VII viste Form, vil det ikke være svært for de interesserede Vælgere at forstaa de foretagne Udregninger og disses Princip.

4. Stemmespild for Partierne paa Grund af for faa Numre paa Stemmesedlerne. Som paavist i det foregaaende Punkt, hvor Spørgsmaalet om Stemmespildet allerede er behandlet i Forbindelse med det Besvær, Vælgerne maa have for at undgaa det, spiller de højere Numre paa Stemmesedlerne ikke nogen særlig stor Rolle i Valgudregningen. Ved Forbindelse med Lister kan Stemmespildet helst udelukkes.

5. Muligheder for taktisk Afstemning. Man kunde maaske være tilbøjelig til at tænke, at Andræs Metode i sine moderne Former, hvor saavidt mulig alle overflødige Stemmer overføres til en følgende Kandidat, og hvor en Stemmeseddel aldrig kommer en senere Kandidat til Gode før en tidligere, var saaledes indrettet, at Vælgerne altid stod sig ved at stemme fuldtud efter deres Overbevisning. Landstingsvalgene viser imidlertid, at Metodens Princip helt kan tilsidesættes ved den foran omtalte Deling i Grupper, netop store nok til at faa én Landstingsmand valgt. Denne Taktik vil dog være fuldstændig umulig ved store, direkte Valg, hvor ingen paa Forhaand kender Partiernes nøjagtige Styrke eller det samlede Stemmetal. Men ogsaa ved direkte Valg gives der — ligesom ved alle andre kendte Former af Enkeltmandsvalg og Flermandsvalg („Kvalitetsmetoden“ inclusive) — Tilfælde, hvor den enkelte Vælger kan give sin Stemme forøget Vægt ved ikke at sætte Numre umiddelbart efter sine Ønsker, men ved at stemme taktisk, d. v. s. paa en saadan Maade, at der bliver Sandsynlighed for, at hans Stemme faar forøget Indflydelse paa Valgresultatet. Staar f. Eks. den Kandidat, en Vælger helst vil have valgt, A, og den, han næsthelst vil have valgt, B, begge i Fare for at blive udslettede ved Udstrygningen af de Kandidater, der har færrest Stemmer, vil vedkommende Vælger maaske sætte Nr. 1 ved B og Nr. 2 ved A, fordi han véd, at hvis A, Yderkandidaten, udslettes først, vil Midterkandidaten B derved faa mange Stemmer overført, medens Udslettelsen af B ikke vil medføre nogen stor Stemmeoverføring til A.

I dette Tilfælde er Taktikken aldeles den samme som ved „bundet Omvalg“ mellem 3 Kandidater, hvor en Vælger af et Yderparti undertiden kan se sin Fordel i ved

Hovedvalget at stemme paa en Midter- eller Samlingskandidat, fordi han véd, at hvis Kandidaten af hans Parti kommer paa Omvalg sammen med den anden Yderkandidat, vil han blive slaact, medens Midterkandidaten har Udsigt til at sejre ved Omvalget.

En anden Taktik, der antagelig vil komme til at spille en Rolle, bestaar i ikke at sætte Nr. 1 ved en Kandidat, som man gaar ud fra, alligevel sikkert vil blive valgt. Man foretrækker at lade Partiets anden Gruppe bære saa meget som muligt af Byrderne ved Valget af den for begge Partiets Retninger fælles Kandidat. Det kan som Følge heraf tænkes at gaa saa galt, at en Kandidat, der anses for at være sikker, netop derfor ikke bliver valgt. Noget saadant paastaas — maaske med Rette — at være sket i ét Tilfælde ved de Tasmanske Valg.

Taktikken kan dog af flere Grunde næppe faa særlig stor Betydning. Ved store, direkte Valg vil det ofte være meget vanskeligt at bedømme Situationen saa nøje, at taktisk Afstemning kan betale sig. I Modsætning til ved Valg i Enkeltmandskredse eller ved Forholdstalsvalg efter Lister kan taktisk Afstemning kun komme til at spille en Rolle indenfor samme Parti eller indenfor en saadan Gruppe, der sætter samme Kandidat i Spidsen (eller i alt Fald ikke i Slutningen af Rækken). Fordelingen mellem Partier og Hovedgrupper vil ikke blive paavirket af Taktikken — maaske bortset fra Besættelsen af enkelte Restpladser af flere Partier i Fællesskab, hvor den midtpunktsøgende Taktik fra bundet Omvalg kan anvendes.

Indenfor Partier eller Grupper, der sætter samme Kandidat øverst, vil den sidst omtalte midtpunktflyende Taktik vel ofte i høj Grad blive modvirket af Partidisciplin og manglende Organisation hos Oppositionen, samt ved at de, der virkelig helst vil have en Fælleskandidat valgt, samler sig om denne, naar det viser sig, at der er Tegn til en truende Desertering blandt de Fælleskandidaten nærstaaende Vælgere.

Hertil kommer ikke mindst, at det for Vælgerne ikke alene er om at gøre, hvem der bliver valgt, men ogsaa i hvilken Orden Partiets Kandidater bliver valgt, og at den Kandidat, de sætter højest, opnaar det størst mulige Antal primære Stemmer. Dette Motiv til ærlig Afstem-

ning vil vist i de fleste Tilfælde opveje mulige Tilløb til taktisk Afstemning.

Forbindes Metoden med Lister, vil det store Antal Stemmer, der helt eller delvis har Partiets Rækkefølge, antagelig hjælpe en hel Del mod Farer for, at Partiets Samlingskandidat ikke bliver valgt, — naar han har en talmæssig Ret til det.

6. Vilkaarlighed ved Udsletningen af den Kandidat, der har færrest Stemmer. Det kan undertiden synes at være forkert, at Metoden ubetinget først iader udslette den Kandidat, der staar lavest. Det kan f. Eks. tænkes, at 3 Kandidater af en Gruppe, der kun kan faa valgt én, staar næsten lige, og at næsten alle de to øverste Kandidaters Vælgere har sat Nr. 2 ved den Kandidat, der har færrest primære Stemmer, saaledes at der faktisk maa siges at være mere Stemning for ham end for nogen anden Kandidat. Fejlen, der begaas, har sit tilsvarende ved „bundet Omvalg“ i Enkeltmandskredse, — og den er af mindre Betydning ved Andræs Metode, fordi det her kun drejer sig om Besættelsen af Restpladserne.

7. Konkurrencen mellem Kandidater af samme Parti. For Partiorganisationerne og Kandidaterne vil der vel undertiden være noget ubehageligt i den aabenlyse Konkurrence mellem Kandidater af samme Parti, Andræs Metode medfører.

Under et hvilket som helst Valgsystem maa der foregaa en Konkurrence, og ske en Udvælgelse indenfor Partierne — enten overfor en snævrere eller videre Kreds af de Vælgere, der støtter Partiet. Teoretisk kan der vanskeligt siges noget imod at lade samtlige Vælgere, der stemmer for Partiet, foretage Udvælgelsen.

Valgmaaden vil paa flere Maader hindre, at Konkurrencen bliver illoyal og tager Form af Angreb paa Partifæller. Enhver Kandidat er — paa Grund af Stemmeoverføringen indenfor Partiet — interesseret i, at samtlige hans Partifæller nyder tilstrækkelig Sympati til at blive foretrukket fremfor samtlige Kandidater, der ikke hører til Partiet. Desuden vil det aldrig skade en Kandidat selv, at de Vælgere, der sætter ham øverst, sætter andre af Par-

tiet efter ham. Benyttes Lister, vil dette give en yderligere Garanti mod illoyal Konkurrence. En Deling paa Forhaand i særlige Agitationsdistrikter vil ogsaa indskrænke Konkurrencen.

Ved den nærmere Undersøgelse, der her er foretaget, af de talrige og ved første Øjekast ret vægtige Indvendinger mod Andræs Metode er dels nogle af disse reducerede betydeligt, og dels er det paavist, at adskillige af de Ulemper, Metoden havde i sin ældre Form, lader sig fjerne ved Ændringer i Metoden.

Fordelingen mellem Partierne — i alt Fald Flertallets Ægthed — staar næppe tilbage for, hvad der opnaas ved d'Hondts Fordeling mellem Lister.

Tilfældighedsmomentet spiller langt mindre Rolle, end man maaske vilde tro — og det kan desuden helt eliær væsentligt fjernes.

Metoden er naturligvis mere besværlig for Valgbestyrelsen end almindelige Flertalsvalg i Enkeltmandskredse eller vor kommunale Valgmaade. Paa den anden Side medfører den næppe mere Ulejlighed end de fleste andre mere udviklede Forholdstals- eller Flertalsvalgmaader. For Væigerne er den let at anvende, idet de blot behøver at stemme efter deres Overbevisning.

Risikoen ved den oprindelige Andræske Metode for, at Partierne skal spille Stemmer, ved at Vælgerne forsømmer at sætte tilstrækkelig mange Numre, fjernes fuldstændig, naar Metoden forbindes med Lister — og er iøvrigt af ret begrænset Størrelse.

Metoden er ikke fuldkommen i den Retning, at en Vælger ubetinget altid vil opnaa mest ved at stemme umiddelbart efter sine Ønsker. Paa den anden Side synes Taktikken her at maatte spille betydelig mindre Rolle end ved andre Former af Forholdstals- eller Flertalsvalg, der for Tiden kan komme i Betragtning. Paa Fordelingen mellem Partierne vil Taktikken i alt Fald kun kunne faa meget lille Indflydelse.

Udslettelsen af den Kandidat, der har færrest Stemmer, er ikke helt fri for Vilkaarlighed — men det er en Vilkaarlighed, som bringer en Løsning.

Endelig vil Metoden medføre noget ændrede Forhold indenfor Partierne, idet Afgørelsen henlægges til alle Partiets Vælgere. Kandidaterne er iøvrigt interesserede i, at Konkurrencen mellem dem ikke bliver illoyal. Forbindelse med Lister vil give yderligere Garanti i saa Henseende og Partistyrrelserne noget mere Indflydelse.

Alt i alt synes Indvendingerne mod den forbedrede Andræske Metode kun at veje lidt mod dens gode Egenskaber: at den paa en simpel og ensartet Maade samtidig giver Partierne forholdsmæssig Repræsentation og giver de bedst mulige Enkeltmandsvalg.